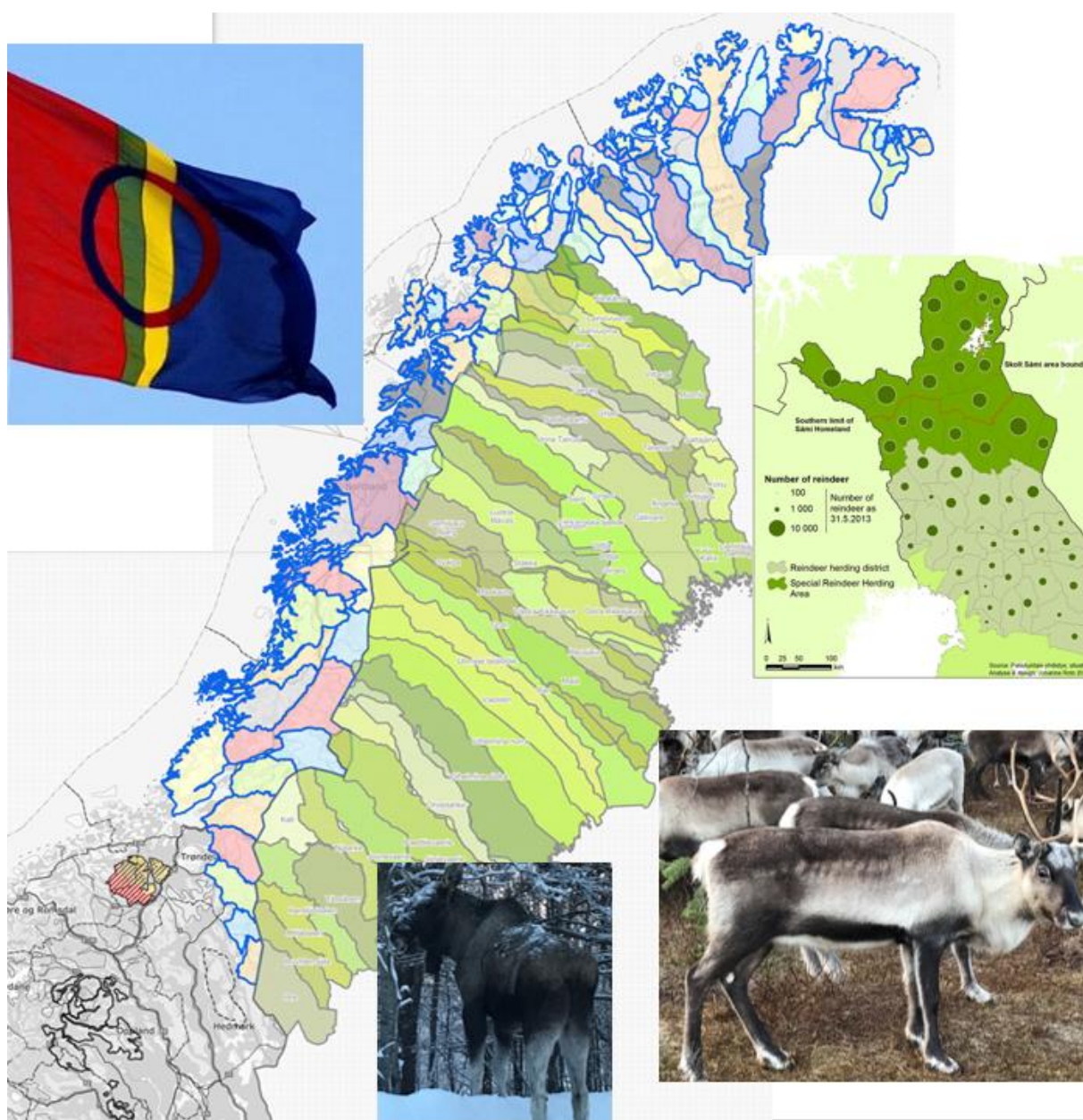

Bakgrunnsmateriale og innspill til beredskapsplan for skrantesjuka på tamrein

Innspill fra Region Nord 2018

Statens tilsyn for planter, fisk, dyr og næringsmidler

Mattilsynet

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	3
2	Sammendrag.....	4
3	Reindrift i Norge	5
4	Reindrift i Sverige og Finland.....	6
5	Ville hjortedyr	6
6	Mulige scenarier	7
7	Forebyggende tiltak.....	8
8	Smittemessige enheter og soner	10
9	Forslag til mulige tiltak og restriksjoner i sonene.....	14
10	Viktige samarbeidspartnere i Norge	17
11	Grenseoverskridende virksomhet – nødvendig samarbeid over grensa	17
12	Slakting og eksport i fylker eller soner med skrantesyke	18
13	Andre aktiviteter i områder med skrantesyke	19
14	Tiltak overfor andre dyr og hjortedyr i sonen	21
15	Samisk kultur, urfolks rettigheter	21
16	Atypisk skrantesyke på tamrein	22
17	Vedlegg	22

1 Innledning

Mattilsynet region Nord fikk i mars en bestilling fra HK Forsterka linje skrantesjuka, der vi ble bedt om å bidra til utarbeidelsen av en beredskapsplan for skrantesjuka på tamrein. Vi ble bedt om å komme med innspill til aktuelle tiltak, smittemessige enheter, soner, restriksjoner, flytting av dyr, slakting, eksport av produkter, tiltak overfor andre dyr, andre aktiviteter og andre problemstillinger knyttet til påvisning av både klassisk og atypisk skrantesjuka.

En prosjektgruppe fra region Nord bestående av Vivi Dalseng Johnsen, Siv Svendsen, Grete Ellingsen, Harald Øverby (region Øst) og Anne Døsen har utarbeidet et svar på bestillingen.

Vi har avholdt møter med følgende eksterne aktører for å hente inn bakgrunnsinformasjon, synspunkter og innspill:

Fylkesmannen i Trøndelag v/Ole-Jakob Kvalshaug og Helge Hansen
Fylkesmannen i Nordland v/Ing-Lill Pavall og Jo Vidar Nordhaug
Fylkesmannen i Troms v/Øystein Ballari og Jan Gunnar Brattli
Fylkesmannen i Finnmark v/Ingolf Balto
Sametinget v/John Osvald Grønmo
NRL v/Inge Even Danielsen

Vi har også sett på distriktsplaner, kart som viser sperregjerder, trekkruiter og flytteleier og vi har brukt lokal kjennskap til næringen.

Vi har lært mye, og har gjort oss opp noen tanker om hva som bør inngå i en beredskapsplan, men arbeidet med å legge en god strategi for å forebygge, begrense og bekjempe sjukdommen er langt fra ferdig med dette prosjektet. Her trengs det mye arbeid både nasjonalt sammen med næringa og internasjonalt med Sverige og Finland som også har mye tamrein.

Hoveddelen av dokumentet tar for seg klassisk skrantesjuka, som er smittsom. Vi antar at atypisk skrantesjuka ikke er smittsom. Den vil ikke kreve like mange tiltak for å forebygge, begrense eller bekjempe, og er derfor bare kort omtalt.

Skrantesjuka på ville dyr håndteres som et samarbeid mellom Miljødirektoratet, som er forvaltningsmyndighet for vilt, og Mattilsynet som er forvaltningsmyndighet for dyresjukdommer. Ved påvisning på tamrein, vil det være Mattilsynet som eier hendelsen, men det vil fortsatt være naturlig å samarbeide med Miljødirektoratet på grunn av næringas natur og relativt tette kontakt med ville hjortedyr.

Vi har ikke beskrevet hvordan Mattilsynet skal organisere seg og fordele oppgaver i forbindelse med en påvisning. Vi forutsetter at vi følger vanlig organisering i henhold til ABP.

2 Sammendrag

Det viktigste vi kan gjøre er å forhindre at klassisk skrantesjuka sprer seg til tamrein. Det viktigste forebyggende tiltaket er å sørge for at det ikke kommer smitte fra Nordfjellaområdet til tamreinnæringa samt å hindre at det kommer inn ny smitte til Norge. Å bedre kommunikasjonen og informasjonen til reineierne, slik at de blir mer bevisst på risikoen og smitteforebyggende tiltak er veldig viktig.

Det er svært viktig at næringa selv tar utfordringa med å legge egne forebyggende og begrensende planer da det er de selv som best kjenner begrensinger og muligheter ved eget driftsmønster. Mattilsynet bør forsøke å hjelpe næringa i gang med det, for eksempel med å invitere til en workshop sammen med viktige næringsaktører.

Vi har skissert hvor det kan være mulig å trekke noen skillelinjer mellom ulike smittemessige enheter og soner. Det kan fortsatt være skillelinjer vi ikke har sett, men som kan være aktuelle, og aktuelle soner kan variere med scenario og hvilken bekjempelsesstrategi som velges. Det er viktig å være klar over at her er det mange utfordringer, og det er en forutsetning at næringa kommer med innspill til slike soner. Vi har også pekt på mulige tiltak som kan være aktuelle å sette i verk i sonene.

Hvilke tiltak og restriksjoner som er aktuelle å sette inn, vil avhenge av hvilken strategi Mattilsynet velger, som igjen avhenger av hvilket scenario vi står overfor, og om artsbarrieren brytes.

Dersom sjukdommen sprer seg sakte fra Nordfjella til tamrein i sør, bør vi tilstrebe å beskytte tamreinnæringa i nord. Jo lengre nord sjukdommen kommer, jo vanskeligere blir det å forebygge og bekjempe den, både på grunn av det høye antallet dyr, vanskeligheter med å skille ut smittemessige enheter og sammenblanding med rein fra Sverige. Dersom sjukdommen påvises i Troms eller Finnmark, må vi sannsynligvis finne en måte å leve med sjukdommen på, og begrense omfanget og konsekvensene mest mulig.

Skal man bekjempe sjukdommen ved utslakting, vil saneringsplan og restriksjoner fra Nordfjella kunne danne en mal for forvaltningen. Det bør vurderes om enda strengere tiltak langs sør-nord grensa i CWD-forskriften kan være aktuelt for å beskytte tamrein i nord.

Dersom situasjonen utvikler seg på en slik måte at utslakting ikke lenger er aktuelt, bør man likevel vurdere mulige tiltak for å redusere smittepresset og konsekvensene av sjukdommen.

3 Reindrift i Norge

Samisk reindrift er basert på at reinen skal beite på utmarksbeite hele året. Siden både naturforholdene og reinens behov varierer gjennom året, er det nødvendig å flytte reinen mellom ulike beiteområder de ulike deler av beitesesongen. Dette mønstret er det samme år etter år, men variasjonen i naturforholdene fører til store regionale forskjeller mellom ulike deler av reindriftsområdet.

Reinbeiteområdene hvor det drives samisk reindrift omfatter ca 40 % av Norges landareal, og strekker seg fra Finnmark i nord til Engerdal i Hedmark i sør. Det drives også samisk reindrift i Trollheimen. I fjellområdene i Sør-Norge drives ikke-samisk reindrift i fire tamreinlag. Norge er inndelt i seks reinbeiteområder: Øst-Finnmark, Vest-Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag samt Sør-Trøndelag og Hedmark, se vedlegg 1.

Grupper av reineiery samler reinen i felles flokker på bestemte arealer, og samarbeider om driften. Disse driftsgruppene kalles «siida» på nordsamisk og «sijte» på sørsamisk. Hver siida er delt inn i siidaandeler, som har en ansvarlig leder.

Ifølge Ressursregnskapet for reindriftnæringen for 2016/17 er det 541 siidaandeler og 3233 personer tilknyttet siidaandelene i Norge.

Svensk reindrift har bruksrett i bestemte områder i Norge, fra Troms til den nordligste delen av Hedmark.

Totalregnskapet for reindriftnæringen viste at det i 2016 var ca. 216 400 norske vinterbeitende tamrein i Norge, med slik fordeling:

Øst-Finnmark:	68 800
Vest-Finnmark:	80 900
Troms:	12 000
Nordland:	14 000
Nord-Trøndelag:	14 200
Sør-Tr. /Hedmark:	13 200
Tamreinlag:	13 000

Reindriften forvaltes nasjonalt av Landbruksdirektoratet, som er direkte underlagt Landbruks- og matdepartementet. Landbruksdirektoratet er sekretariat for reindriftsstyret. Den regionale forvaltningen av reindriften er underlagt de fire nordligste fylkesmennene.

Reindriftsstyret er et offentlig forvaltningsorgan som skal utføre en rekke oppgaver som er gitt i eller med hjemmel i reindriftsloven, og skal bidra til at myndighetene når de overordnede målene for reindriftpolitikken som er fastsatt av Stortinget. Leder er for tiden Fylkesmannen i Møre og Romsdal. LMD oppnevner fire medlemmer og Sametinget oppnevner tre medlemmer.

4 Reindrift i Sverige og Finland

Sverige

I følge det svenske Sametinget, omfatter reindriftsområdet om lag 50 % av landet. Området er delt inn i 51 samebyer, hvor 33 er fjellsamebyer. Mange av disse grenser til Norge. Det er ca. 4600 reineiere, 85 % av dem bor i Norrbottens län. Det er mellom 225 000 og 280 000 vinterbeitende rein i Sverige. Se vedlegg 2.

Finland

I Finland omfatter reinbeiteområdet rundt 35 % av landet. Reindriften i Finland er mer stasjonær enn i mesteparten av Sverige og Norge, og det er i mindre grad lange flyttinger mellom årstidsbeiter. Til sammen er det omlag 5000 reineiere og omlag 200 000 tamrein i Finland.

Russland:

Så vidt vi er kjent med, er det ikke tamreindrift på den russiske sida av den norsk-russiske grensa. Lenger øst på Kolahalvøya er det reindrift.

Vedlegg 3 viser en totaloversikt over utbredelsen av tamrein i Norden.

5 Ville hjortedyr

Foreløpig er det bare påvist klassisk skrantesjuka på villrein i Norge. Vi vet fra Amerika at skrantesjuka påvises på flere andre hjortedyr, mens den ikke har vært påvist på rein tidligere. Vi vet derfor ikke sikkert hvor sterk artsbarrieren fra villrein til andre hjortedyr er, men vi må regne med at klassisk skrantesjuka kan smitte over til andre arter av hjortedyr. Det er umulig å vurdere forvaltning av skrantesjuka på tamrein uten også å gjøre noen betraktninger rundt hvilken betydning andre hjortedyr kan ha som potensielle smittekilder og smittespredere.

Villrein

Det er villrein i Nordfjella som hittil er eneste populasjon i Norge som har fått påvist klassisk skrantesjuka. Villrein utgjør med andre ord foreløpig viktigste smittekilde for tamrein. Villrein har noe kontakt med tamrein i de ikke-samiske tamreinlagene, og det kan også være noe kontakt mellom villrein i de nordøstlige villreinområdene og sør-samisk tamrein. Forollhogna er det nordligste villreinområdet i landet. Både villrein og tamrein er utprega flokkdyr.

Elg

Elg har kontinuerlig utbredelse i hele Norge, med unntak av Vestlandet. Bestanden er tettest på Østlandet, Trøndelag og sør i Nordland, men det finnes også store populasjoner lengre nord. Elgen trives best i skogen, men den kan også ses til fjells. Elg er i utgangspunktet solitære dyr, men det kan jevnlig observeres flokker av elg. Det er få, om noen naturlige fysiske barrierer som kan bidra til å danne smittemessige enheter for elg. Elg har størst tetthet der det virker naturlig å sette soneskiller for rein. Det er dessuten mye elg som krysser

grensa mellom Norge, Sverige og Finland. Elg kan bli en vesentlig smittespreder og smittekilde for tamrein dersom klassisk skrantesjuka påvises på elg.

Hjort

Hjorten finnes i høyest tetthet på Vestlandet, men det finnes hjort i hele Sør-Norge nord til Helgeland. Det er observert hjort også nord for Saltfjellet, men da hovedsakelig enkelt dyr. Hjorten lever periodevis i grupper, særlig om vinteren. Hjorten kan utgjøre en smittekilde for rein i sør, mens den sannsynligvis vil spille en mindre rolle i nord.

Rådyr

Rådyr finnes over hele landet. Populasjonen er liten i Finnmark og Troms, selv om det finnes rådyrstammer flere steder. I Nordland er det rådyr på Helgeland, men det er også populasjoner langs kysten nord for Saltfjellet. Rådyr lever alene eller i små familiegrupper. Rådyr vil kunne utgjøre en potensiell smittespreder og smittekilde for tamrein.

6 Mulige scenarier

Det er mange mulige scenarier for en eventuell påvisning av skrantesjuka på tamrein. Hvor påvisningen kommer, om vi har en formening om smittevei, og om vi får mange påvisninger, vil være avgjørende for hvilke tiltak som er mulig og aktuelle å sette i verk. Håndteringen vil også være mer komplisert dersom artsbarrieren brytes. Vi gir her en oversikt over noen mulige scenarier vi har sett for oss.

Scenario 1: Spredning fra Nordfjella til nærliggende tamreinlag:

Vi ser på dette som det mest sannsynlige scenariet, da det fra tid til annen har vært kontakt mellom villrein i Nordfjella og tamrein, særlig med rein fra Filefjell tamreinlag. Sjansen for påvisning er derfor størst for Filefjell. Filefjell er relativt godt atskilt fra de andre tre lagene, mens de tre andre har noe kontakt, hovedsakelig i form av felles grenser i fjellet og mulig noe sammenblanding på beite.

Scenario 2: Spredning til samisk tamrein i Sør-Norge:

Dersom tiltakene i Nordfjella ikke har klart å hindre spredning til tamreinlagene, eller artsbarrieren brytes, er samisk tamrein i sør mest utsatt.

Scenario 3: Videre spredning nordover i samisk tamreindrift:

Dersom samisk tamrein i Sør-Norge først har blitt smittet, øker det risikoen for at smitten gradvis spres nordover via Trøndelag og Nordland til Troms og Finnmark. Det vil antakeligvis spres sakte men sikkert i løpet av noen år. Vi må også forvente at svensk rein smittes og at smitten sprer seg nordover mellom de svenske samebyene langs grensa. Brutt artsbarriere vil gjøre det vanskeligere å stoppe spredningen.

Scenario 4: «Tilfeldig» funn av klassisk skrantesjuka et vilkårlig sted:

Dersom det påvises klassisk skrantesjuka svært langt unna Nordfjella (primært nord for grensa i CWD-forskriften) uten at vi kan finne en sannsynlig smittekilde fra Nordfjella (eller Amerika), og uten at vi har påvist brutt artsbarriere, må det tas med i vurderingen når vi skal

bestemme oss for hensiktsmessige tiltak. Sannsynligheten for dette scenario er antakeligvis større dersom artsbarrieren brytes. Det vil innebære en større usikkerhet med tanke på utbredelsen av smitten. Håndteringen av et slikt funn vil være atskillig mer krevende enn dersom sjukdommen sprer seg gradvis fra Nordfjella.

Scenario 5: Atypisk skrantesjuka

Forutsatt at atypisk skrantesjuka er en spontant oppstått lidelse i eldre dyr, kan vi forvente at denne på et tilfeldig tidspunkt påvises på et vilkårlig sted hvor som helst i landet, avhengig av hvor mange prøver som tas ut. Hittil har atypisk skrantesjuka blitt påvist på elg og hjort, men det er mulig at den også forekommer hos andre hjortedyr, inkludert tamrein.

7 Forebyggende tiltak

Dersom skrantesjuka påvises på tamrein, vil det få svært store konsekvenser, uansett hvordan myndighetene velger å håndtere det. Ikke minst vil det kunne bli dramatisk for den samiske reindriften som har en viktig kultur- og tradisjonsverdi og stor symbolverdi for det samiske folket. Det er viktig at vi setter inn gode forebyggende tiltak for å forsøke å hindre at sjukdommen sprer seg videre fra Nordfjella, eventuelt begrense spredning og konsekvens dersom det blir gjort funn utenfor Nordfjella.

Næringa selv er nøkkelen for å få til effektive forebyggende tiltak, og det er nødvendig å få næringa til å arbeide med en strategi. På det nåværende tidspunkt har verken Sametinget eller NRL gjort vurderinger av hvordan de ser for seg håndtering og tiltak ved en eventuell påvisning. Det kom dessuten frem på våre møter med dem at Mattilsynet ikke har lyktes i vår kommunikasjon med reindriftsutøverne, det er fortsatt behov for mer informasjon. Dette gjelder spesielt med hensyn på hvordan sjukdommen smitter og hvordan man kan forebygge den. Det er viktig at vi når frem til så mange som mulig med god informasjon, slik at de forstår hva vi har med å gjøre, og hva de selv kan gjøre for å forebygge og eventuelt begrense.

Kommunikasjonskanaler ut til reineiere:

- Mattilsynet sentralt bør jobbe tettere opp mot NRL for å få dem til selv eller i samarbeid med myndighetene å vurdere mulige strategier for å forebygge og begrense skrantesjuka.
- Mattilsynet sentralt og lokalt må i enda større grad forsøke å delta på møter der reineiere møter, for eksempel distriktsmøter. Vi må forsøke å nå også de som normalt ikke vil møte på møter i regi av myndighetene. En mulighet er møter med distriktsstyret som så kan informere videre under interne møter i distriktet.
- Mattilsynet sentralt bør arbeide for å få til et eller flere møter med Sametingsrådet, slik at de er oppdatert og kan arbeide gjennom sine kanaler for at næringa skal få god innsikt og forståelse for sjukdommen og starte arbeidet med mulige tiltak for å forebygge og begrense.
- Mattilsynets kommunikasjonsavdeling bør jobbe opp mot tradisjonelle medier, som NRK Sápmi (radio og TV) samt lokale aviser, for å få ut informasjon gjennom disse kanalene.

- Vi foreslår at Mattilsynet i samarbeid med Sametinget og/eller NRL inviterer til en Workshop der næringa selv kan starte prosessen med å finne hensiktsmessige forebyggende tiltak.
- Unge reindriftutøvere kan nås gjennom sosiale medier.
- CVO skal skrive en artikkel til Reindriftnytt juni 2018.

Mange i næringa er skeptiske til å melde fra om fallen stock, blant annet fordi de frykter konsekvensene dersom sjukdommen skulle påvises. Det bør informeres om at sjukdommen uansett vil oppdages før eller senere dersom den forekommer fordi vi har et intensivt prøveuttak, men at det er en fordel å oppdage sjukdommen så tidlig som mulig, og at det derfor er en fordel å ta ut som mange prøver av risikodyr som mulig. Samtidig bør det vurderes økonomiske eller andre tiltak som kan stimulere til økt prøveuttak.

Det er også viktig å ha god dialog med statlig og kommunal viltforvaltning for å sikre at det blir tatt prøver av flest mulig fallvilt, ikke minst i områder med tamrein.

Informasjon til andre aktører:

- Mattilsynet bør vurdere om det kan være aktuelt med informasjon til turister, jegere m.fl. på turisthytter i områder med tamrein. Vi kan ta utgangspunkt i det som er produsert til Nordfjella og tilpasse det.
- Informasjon via facebook til ulike grupper, særlig jegere. Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) har både en sentral og flere regionale/lokale sider. Også mange elgjegerforeninger har facebooksider.

Andre mulige forebyggende tiltak:

- I noen områder kan det kanskje være mulig og aktuelt å gjøre justeringer av driftsmønsteret forebyggende, for eksempel å holde reinen på sommerbeite året rundt, for å redusere antall kontaktpunkter. Det kan gjøre det lettere å begrense spredning av sjukdommen, og gjøre det mulig å etablere mindre smittmessige enheter og hensiktsmessige soner. De aller fleste steder vil imidlertid endret driftsmønster være vanskelig gjennomførbart uten i kombinasjon med redusert reintall og tilleggsfôring. Det kan være vanskelig å endre dyrenes vandringsmønster da reinen er utprega vanedyr. Som alternativ må dyrene flyttes med bil. Det er derfor neppe aktuelt som et forebyggende tiltak på nåværende tidspunkt. Det kan være mer aktuelt dersom man ser at sjukdommen gradvis sprer seg nordover. I så fall bør det fortrinnsvis skje på initiativ fra næringa selv.
- Gjerding som forebyggende tiltak kan begrense kontakten mellom flokker som kun blandes sammen sporadisk og ikke som en del av driftsformen. Gjerding har store miljømessige konsekvenser, er kostnadskreven og kan komme i konflikt med andre samfunnsinteresser og behov. De vil også kreve årlig vedlikehold. Om vinteren har de ikke alltid tiltenkt effekt pga. snø. Den smitteforebyggende effekten må derfor vurderes nøye før man kan sette i verk et slikt tiltak. Imidlertid vil sperregjerder først og fremst ha effekt som forebyggende tiltak. Dersom smitten allerede er påvist og det har vært direkte eller indirekte kontakt i løpet av de siste årene, vil alle inngå i samme smittmessig enhet, og gjerding mister mye av sin funksjon.
- I Reindriftslovens § 62 står det om driftsplanene. Planene skal inneholde opplysninger som er nødvendig for den offentlige planleggingen. Mattilsynet bør sammen med Fylkesmannen undersøke om det er mulig og hensiktsmessig å stille

krav til at distriktsplanene skal inneholde et avsnitt/kapittel om smittebeskyttelse av flokk/siida/distrikt. Dette kan være på generelt nivå og inkludere flere sykdommer.

- Man bør vurdere om det kan være hensiktsmessig med en bestandsreduksjon av andre hjortedyr som et forebyggende tiltak i områder med tamrein.
- Bestandsreduksjon av tamrein fører til at flokkene blir lettere å gjete og det kan bidra til færre sammenblandinger.
- Dersom sjukdommen påvises på tamrein i sør, bør man vurdere tiltak for å styrke den sør-nord grensa gjennom Trøndelag som er beskrevet i CWD-forskriften, for eksempel med gjerding og restriksjoner på flytting av terrenggående kjøretøy som brukes i tamreindrift. Man bør også vurdere restriksjoner på andre terrenggående kjøretøyer som brukes sivilt eller militært.

8 Smittemessige enheter og soner

Vi beskriver mulige smittemessige enheter og soner sammen, da dette i praksis vil være mye det samme.

Vi har i denne sammenhengen definert en smittemessig enhet som flokker som har direkte eller indirekte kontakt, enten ved at de beiter sammen, på samme areal, har kryssende trekkruiter, benytter samme samlegjerder eller av annen grunn har sammenblandinger med hverandre.

Man kan vurdere å gjøre de smittemessige enhetene noe mindre, slik at de kun omfatter de flokkene som har tettest kontakt. Og så kan man etablere en kontrollsoner utenfor som omfatter flere flokker som har mer sporadisk kontakt. Da kan man ha strengere tiltak og restriksjoner i restriksjonssonen, og noe mildere tiltak i kontrollsonen.

Vi tar for oss de ulike områdene fra sør til nord. I alle områdene er det store bestander av ville hjortedyr som har lange vandringsmønstre, på tvers av grensene vi har foreslått for tamreindriften. De foreslåtte grensene tar utgangspunkt i tamreindriften, og passer ikke nødvendigvis for utbredelse, naturlige barrierer og trekkruiter for ville hjortedyr.

Bakerst i dokumentet er det vedlagt diverse kart som viser ulike soner og grenser. Generelt er kartene til NIBIO Kilden et viktig verktøy.

VIKTIG: Vi lister opp muligheter basert på de innspillene vi har fått i våre møter med Fylkesmennene, NRL og Sametinget, og bruk av distriktsplaner, kart og lokal kjennskap. Vi har ikke hatt noen form for høring med næring eller reineiere hvordan de stiller seg til disse forslagene. Mattilsynet sentralt bør gå i tettere dialog med næringa for å nå ut med informasjon om at dette *kan* være aktuelle tiltak, og næringa bør tas med i arbeidet med å utarbeide mulige soner i form av en høring eller samarbeidsprosjekt. Dette både fordi det vil berøre dem i stor grad og fordi det er de som har best forutsetning for si hvordan avgrensingen kan gjøres mest mulig effektivt. Vi tror det vil være en fordel å involvere berørte distrikt mens dette er på et tidlig planleggingsstadium. Dette kan skje f.eks. ved møte med styret i distriktet, og det bør skje i god tid før en tar noen avgjørelse på grensedragning.

Oppland

Oppland er det nest største fylket i landet når det gjelder produksjon av reinkjøtt målt i slaktevolum. Det er Lom tamreinlag, Vågå tamrein, Filefjell reinlag og Fram reinlag som står for denne produksjonen. Det er om lag 11000-13000 dyr i vinterstamme totalt i de fire tamreinlagene.

Filefjell reinlag (FT) kan sees på som en smittemessig enhet. Det er satt opp gjerde mot Nordfjella sone 1. Dette gjerdet må forlenges noe mot Hemsedal. FT grenser i vest på Filefjell mot en liten villreinstamme (60 dyr) i fjellområdet mellom Lærdal og Årdal. Det må opp et gjerde over Filefjell. I Nord på Filefjell grenser FT mot Fram tamreinlag. Gjerde over Filefjell vil avgrense (totalt 25km?). Normalt vakter FT på Filefjell for å hindre kryssing. Kryssing skjer i liten grad.

Fram, Vågå og Lom tamreinlag er betydelig vanskeligere å avgrense. Hvert tamreinlag driftes som en enhet, samler sine dyr og slakter hver for seg. Men de grenser opp mot hverandre og beitearealene er ikke adskilt med dype daler eller andre geografiske hinder. Mot vest grenser tamreinlagene mot en villreinstamme i Breheimen. Denne må trolig også sees på som samme smittemessige enhet. Første mulige praktiske grense vil være Strynefjellet eller Grotli – Geiranger. Holder ikke denne barrieren, vil sona måtte trekkes i E6 opp Gudbrandsdalen til Dombås og derfra til Åndalsnes. Over denne linja går det normalt ikke rein, men derimot mye elg og hjort. Ved å trekke sonegrense på E6 og til Åndalsnes inkluderes en stor villreinstamme i Reinheimen.

Trollheimen

Reindrif i Trollheimen kan sees på som en smittemessig enhet.

Hedmark

Reindrif i Hedmark ved Femunden har noe sammenblanding med svensk rein og rein fra Trøndelag. Grense mot «villreinstammen» i vest til Rendalen Renselskap er også utydelig, men kanskje mulig å forsterke. Det finnes veier og grunne skogkledde daler mellom flokkene. Sonegrense sørover gjør seg selv da stammen ikke støter mot noe rein sørover. Mot vest kommer det an på om rendalsreinen kan skjermes, hvis ikke blir Østerdalen østlig grense. Mot nord blir det trolig grensa i Trøndelag (fra CWD-forskriften) som må brukes. Mot øst og Sverige kommer de største problemene; grensa er ikke tett!

Vedlegg 4 viser de fire tamreinlagene, Trollheimen, Rendal Renselskap og reinbeitedistrikter i Hedmark.

Trøndelag

I Nord-Trøndelag er det om lag 14 200 tamrein i vinterstamme, i Sør-Trøndelag og Hedmark rundt 13 200 dyr. Det er vanskelig å finne noen grenser i Trøndelag mot Hedmark. Avgrensing i nord er den grensen som er beskrevet i CWD-forskriften som går gjennom Trøndelag fra Trondheimsfjorden og gjennom Snåsavassdraget mot Sverige. Det er kanskje mulig å trekke en grense gjennom Meråker også. Grensa mot Sverige i øst er åpen.

Vedlegg 5 viser reinbeitedistriktene i Trøndelag med CWD-grensa.

Nordland

I Nordland er det ca. 14.000 rein på vinterbeite. Etter kalving er reingtallet ca. 25.000 pluss 50.000 – 100.000 svensk rein på barmarksbeite. Når det er varme somre kommer det mye rein fra Sverige.

Det er flere mulige avgrensninger i Nordland, som kan utgjøre mer eller mindre smittemessige enheter og mulige soneinndelinger. Utdrøringen er den lange grensa mot Sverige der det ikke er noen naturlige grenser for dyrene. Det er 18 samebyer som grenser mot Nordland. Se vedlegg 6.

Når det gjelder de konkrete forslagene til avgrensning presiserer vi at dette må drøftes med berørte distrikt for å finne best mulig løsninger både med tanke på distriktenes drift og med tanke på effektiv avgrensning. For å finne nøyaktige hensiktsmessige traseer må terrenget befares.

1. Avgrensning mot Trøndelag: Ifølge Fylkesmannen i Trøndelag er sperregjerde over Børgefjell mulig og gjennomførbart, men neppe populært. Sommerstid har Østre Namdal og Byrkjje (Nordland) full sammenblanding etter merking. Vinterstid er de langt fra hverandre. Sommerstid har også en gruppe i Vestre Namdal og Voengelh-Njaarke reinbeitedistrikt naturlig sammenblanding. Vinterstid er de stort sett langt fra hverandre. Gjerder er mulig å bygge, men det er kanskje lettere å legge restriksjoner på bruk av områder for å unngå sammenblanding. Fylkesmannen i Nordland mener det er vanskelig å gjennomføre.
2. Ranfjorden er en naturlig grense. Videre er det i noen grad en naturlig grense fra Mo i Rana og langs Ranelva/E6 til Krokstrand og deretter sørover Virvassdalen til Blerekelva. På denne strekningen vil det nok stedvis være behov for gjerding. Fra Blerekelva går det i dag sperregjerde sørover Kvepsendalen til Kvepsendalsbukta i Kallvatnet. Fra Kvepsendalsbukta er det gjerde østover langs Djupvassskardet til riksgrensen. Dette er et gjerde som skal skille Gran og Ran sameby. Vi er ikke sikker på tilstanden på dette gjerdet og om det fortsetter inn på svensk side. Det må evt. undersøkes med berørte samebyer og svenske reindriftsmyndigheter. En grense som i størst mulig grad følger distriktsgrensen vil hjelpe til å ivareta distriktets beitebehov mer enn om grensen blir trukket tvers gjennom distriktet. Se vedlegg 7.
3. Grense Balvatn
Skjerstadjorden inn til Finneid øst for Fauske er en naturlig grense, videre østover Nervatnet og Øvervatnet til Lakså. Videre elva østover i Norddalen til Nedrevatnet, derfra over Blåmannsisen til Leirvatnet på riksgrensen. Denne grensen følger grensen mellom Balvatn og Duokta reinbeitedistrikter. Dette er en forholdsvis god naturlig grense med lite sammenblanding mellom distriktene på norsk side. På svensk side er det ikke noe godt skille mellom Luokta-Mavas og Tuorpon samebyer, noe som utgjør fare for overføring den veien.
Luokta-Mavas er i noen grad delt på langs med vassdraget fra Piskeheure øst for Sulitjelma og sør-østover langs Piteelv. I hvor stor grad dette vassdraget kan hindre sammenblanding må samebyen og svenske reindriftsmyndigheter svare på. Men om dette er mulig kan det være bedre å trekke grensen på norsk side fra Øvervatn ved Sjønstå opp Sulitjelmadalene og fra Sulitjelma via Lomivatnet og Eidevatnet mot

Piskeheure på svensk side. Dette utgjør også i noen grad en naturlig grense, men det vil være behov for en del gjerding. En slik grense vil imidlertid avskjære Balvatn fra deres beiter nord for Sulitjelmadalen. Se vedlegg 8.

4. Fra innerst i Hellemofjorden er det rett over 6 km. i luftlinje til riksgrensen. Det er mulig at Stabburelva og terrenget for øvrig begrenser behovet for sperregjerde noe. For å oppnå en effektiv avgrensning vil det antakelig være behov for gjerding innover på svensk side mot Akkajaure, noe som vil kunne avskjære de nordligste beitene til Sirkas. En slik avgrensning vil også dele opp Stajggo-Habmer reinbeitedistriktet, men pr. i dag brukes områdene nord for Hellemofjorden mest av svensk reindrift. Se vedlegg 9.
5. Fra Sør-Skjomen innerst i Skjomfjorden kan det tenkes en avgrensning med gjerde sørover mot Middagsvatnet til Forsvatnet og Sitasjavre. Dette er en strekning på noe over 10 km. Sitasjaure ligger på grensen mellom samebyene Girjas og Baste-cearru. Sitasjavre fortsetter langt inn på svensk side og kan utgjøre en naturlig grense der, men dette må evt. undersøkes nærmere. Vi antar at en slik avgrensning ikke vil være noe stort problem for Frostisen reinbeitedistrikt. Se vedlegg 10.
6. Det kan tenkes en mulig avgrensning fra Rombaksbotn, langs Rombakselva eller jernbanen og nordover Nordalen til Bjørnfjell sør for hyttefeltene og til riksgrensen. Videre evt. langs E 10 til Torneträsk som utgjør en naturlig grense mellom Talma og Gabna samebyer. En slik avgrensning avviker ikke mye fra distriktsgrensen og vil antakelig ikke være noe stort problem for Skjomen rbd.. Det vil være behov for gjerding i hvert fall deler av strekningen. Se vedlegg 11.

Troms og Finnmark

I utgangspunktet må man se på Troms og Finnmark som en smittemessig enhet. Dette fordi dyrene har direkte eller indirekte kontakt på grunn av driftsmønsteret. Se vedlegg 12 og 13.

Mange distrikter har kontakt med hverandre på ulike måter.

I noen tilfeller kan det kun være enkelte siidaer i et distrikt som har kontakt med andre distrikter, men fordi reinen går på sommerbeite i lag må hele distriktet inngå i enheten.

En siida er ikke en fast konstellasjon og denne kan variere fra år til år. Det finnes siidaer som samarbeider på vinteren på tvers av distrikter. Disse må derfor inngå i samme smittemessig enhet.

Noen siidaer i et distrikt bruker samme flyttelei som andre distrikter de ellers ikke har kontakt med. Derfor må disse distriktene også inngå i samme smittemessige enhet. Distrikter og siidaer som bruker samme gjerdeanlegg må også inngå i samme smittemessige enhet.

Ikke alle vintersiidaer er enige om hvor grensene mellom dem går, så en overlapping av bruk av beitene skjer.

Mange distrikter bruker også de samme høst- og vårbeitene.

Det kan være mulig å skille rein mellom Troms og Nordland da denne grensa er liten og det er mulig å sette opp gjerder. Men svensk rein *kan* likevel føre til at også Nordland må være en del av en stor smitteenhet på nordkalotten.

I Troms kan man skille ut enkelte øyer da de har helårsbeiter ute på øyene. Dette gjelder distrikt 10 Vannøya, distrikt 12 Ringvassøy, distrikt 15/16 Senja og distrikt 23/24 Hinnøya, disse bruker også Tjeldøya. Vi kan ikke utelukke at dyr kan svømme over, særlig der det er smalt, men i utgangspunktet kan vi regne disse som isolerte enheter.

Det finnes enkelte områder i Troms som ikke brukes til reindrift. Disse kan kanskje tas i bruk som rene soner ved et eventuelt utbrudd.

Kontakt mellom svensk og norsk rein forekommer i Troms. Det beiter totalt omtrent 40 000 svensk rein i Troms i sommerhalvåret. Disse samebyene i Sverige vil derfor også inngå i denne smittemessige enheten.

Tre distrikter i Vest-Finnmark har sommerbeite i Troms, dette utgjør ca. 35 000 dyr. Alle disse distriktene tilhører midtre sone for vinterbeite, distrikt 30 B. De vil dermed ha sammenblandinger med både østre og vestre sone i Vest- Finnmark.

I Finnmark vil det ikke være mulig å skille Vest-Finnmark og Øst-Finnmark da det er store sammenblandinger av flokker både på sommer- og vinterbeite. Grensen mellom Øst-Finnmark og Vest-Finnmark følger ingen topografiske grenser i terrenget.

Distrikt 1/2/3 helt øst i Øst- Finnmark kan skilles ut som en smittemessig enhet. De er avgrenset av Varangerfjorden mot nord, av Russland mot øst og sør og av Pasvikelva mot vest. De har ingen sammenblandinger med andre distrikt.

Det finnes en del sperregjerder i Finnmark, men disse fungerer ikke optimalt og sammenblandinger skjer. Dette gjelder spesielt på vinteren da gjerdene snør ned. Man kan derfor ikke bruke dette til å skille ut enkelte flokker.

Vi har ikke kartlagt hvilken kontakt det er mellom svensk og finsk rein langs grensa mellom Sverige og Finland.

9 Forslag til mulige tiltak og restriksjoner i sonene

Tiltak og restriksjoner blir bestemt av Mattilsynet sentralt, evt. i samråd med kunnskapsstøtte og VKM. Vi beskriver en del mulige tiltak som kan være aktuelle å vurdere både ved utslakting og dersom man velger en annen strategi for å håndtere sjukdommen. Noen tiltak er allerede i bruk i Nordfjella, mens andre er nye. Noen tiltak er kanskje ikke nødvendige, men vi har tatt dem med for å belyse mulige risikoaktiviteter som det er viktig at det sentrale Mattilsynet er kjent med når det skal tas beslutninger om hvilke restriksjoner som skal forskriftsfestes.

Hver smittemessige enhet kan etableres som en sone. Så lenge artsbarrieren til andre hjortedyr ikke er brutt, og vi får på plass nødvendige sperregjerder mellom sonene og mot nabolandene, kan dette kanskje fungere for å hindre videre spredning. Det vil være lite formålstjenlig å sette opp sperregjerder for å gjøre en sone mindre i etterkant av påvisning, men gjerder mellom områder der det antatt lite kontakt, kan være viktig.

Det er store utfordringer ved å etablere avgrensinger som skal være tette for eventuelt smittebærende dyr. Det er viktig å dra nytte av naturlige avgrensinger i terrenget selv om disse ofte ikke er 100 % tette. Kombinert med intensivt tilsyn kan en slik grense være rimelig effektiv. Der det ikke er noen god naturlig avgrensing vil det være behov for gjerde, spesielt gjennom områder som er attraktive for reinen. Gjerdene i fjellet har behov for årlig vedlikehold og de er ofte nedsnødde og derfor ikke noe fullgodt stengsel på vinter og vår. Gjerdebygging er også noe som tar tid med detaljplanlegging, godkjenning, anbudsrunder og selve byggingen i uveisomt terreng og med kort anleggssesong. Fysiske sperregjerder må dessuten vurderes i forhold til andre vesentlige samfunnsinteresser og behov.

En stor utfordring knyttet til avgrensing på norsk side er det at svensk reindrift bruker beiteområder langt inn i Norge flere steder langs grensa. Dette gjelder først og fremst sensommer og høst, men noe svensk rein kan det være hele året. Tilbake i Sverige kan det skje en viss sammenblanding mellom ulike svenske samebyer og i neste omgang norske reinbeitedistrikter lengre sør eller nord. Dette gjør at en ensidig avgrensning på norsk side ikke vil være effektiv uten tilsvarende avgrensing i Sverige.

Det er derfor helt avgjørende å få svensk reindrift og svenske reindriftsmyndigheter med på dette for å kunne samordne avgrensninger i Norge med effektiv avgrensning i Sverige.

Et annet hensyn som bør tas, er at en forsøker å trekke avgrensningene slik at de enkelte berørte reinbeitedistrikt i minst mulig grad får sine viktige beiteområder oppsplittet. En avgrensning som gjør at et distrikt f.eks. blir avskåret fra hele sitt vinterbeite kan medføre at driften må opphøre. Dersom alle nødvendige beiter ligger på samme side av grensen vil derimot driften kunne fortsette mer eller mindre som normalt selv med forsterket grense mot annen sone.

Dersom artsbarrieren brytes (det er tilstrekkelig at de fungerer som spredere), og sonegrensene ikke hindrer at ville hjortedyr beveger seg mellom sonene, vil effekten kunne bli langt dårligere. Elgbestanden er kontinuerlig i Norge, elgen har lange årvisse trekkruter, og bestandene er tette der vi finner naturlige skiller mellom tamreinsonene. Det er derfor viktig at det også settes inn tiltak mot ville hjortedyr dersom klassisk skrantesjuka påvises.

Hvilke restriksjoner som velges, vil avhenge av bekjempelsesmetodikk.

Utslaktning og brakkelegging som bekjempelsesmetode er smittemessig den sikreste metoden dersom vi vil forsøke å bekjempe sjukdommen. I avgrensbare flokker, som for eksempel tamreinlagene og Trollheimen, og muligens noen andre smittemessige enheter/soner, vil det være praktisk gjennomførbart. I så fall er det naturlig at saneringsplanen fra Nordfjella danner en mal og erfaringene fra saneringen av Nordfjella vil være viktige.

Dersom utslaktning ikke er aktuelt, fordi sted for påvisning, utbredelse eller ny kunnskap skulle tilsi at de ikke vil gi ønsket effekt, er det likevel noen tiltak som kan være aktuelle for å begrense spredningshastigheten. Det kan være aktuelt å etablere en ny sør/nord grense tilsvarende den vi har i Trøndelag nå, men lenger nord, og ha enda strengere tiltak for å hindre spredning nord for en slik grense.

Mulige tiltak og restriksjoner:

- Reduksjon av bestander av ville hjortedyr.

- Fôring av ville hjortedyr må forbys. Det bør stilles strengere krav til skjerming av rundballer med fôr som lagres utendørs.
- Forbud mot bruk av saltslikkestein til andre beitedyr.
- Reduksjon i antall tamrein. Eldre tamrein må tas ut systematisk for å forebygge at de utvikler sjukdommen og lider på grunn av det, og for å redusere antall dyr som er smitteutskillere. Vi er usikre på hvilken alder dyrene eventuelt bør tas ut, kunne dette vært noe å spørre VKM om?
- Flytting av dyr innenfor sonen må minimeres og kun på areal som er brukt foregående år. Restriksjoner på flytting av dyr kan by på en del problemer da reinen naturlig trekker mot sommer- og vinterbeiteland.
- Det kan ikke tillates at levende dyr flyttes ut av sonen. Det skal heller ikke bevisst flyttes dyr inn i sonen, men ville dyr og tamrein kan vandre på egenhånd.
- Restriksjoner på kjøp av dyr fra andre siidaer eller distrikter. Restriksjonene må også omfatte å gi bort dyr i gaver. Det er ikke uvanlig å gi bort dyr som dåps-, konfirmasjons- og bryllupsgaver.
- Fôring av tamrein bør reguleres, men det må være tillatt å fôre dersom det er aktuelt å isolere dyr på sommerbeiter, eller for å forebygge sultragedier.
- Flokker som har lite naturlig sammenblanding, trekkruiter og beiteareal innenfor en sone, bør ikke bruke felles samlegjerder o.l.
- Der det er mulig bør man vurdere om det er hensiktsmessig å frakte dyr på bil mellom sommer- og vinterbeiter.
- Reinkappkjøringskonkurranser må forbys innenfor sonen.
- Kjøretøy som frakter rein må vaskes og desinfiseres. I dag finnes det ingen vaskehaller hvor dette er mulig. Bilene blir vasket på bensinstasjonen når været tillater det.
- ATV og andre barmarkskjøretøyer som brukes i tamreindriften i en sone, kan ikke flyttes ut av sonen, evt. må de gjennomgå vask og desinfeksjon godkjent av Mattilsynet. Det bør vurderes om også andre barmarkskjøretøy skal få restriksjoner på flytting uten vask og desinfeksjon, og evt. også snøscooter. Mange elgjegere bruker ATV for å komme seg til valdet. Noen bruker ATV til sanking av mat. I noen områder finnes det åpne løyper som alle kan bruke til å kjøre ATV.
- Avhengig av hvor stor sonen er, må det forbys at produkter og biprodukter av hjortedyr tas ut av sonen uten at negativt prøvesvar foreligger. Alternativt må alle deler av slaktet være under kontroll til prøvesvar foreligger.
- Det bør vurderes restriksjoner på hjemmeslakt til direkte salg. I dag har alle reineiere lov til å selge ti rein, uten veterinærkontroll, direkte til sluttforbruker. Vi har ingen oversikt på hvor mange dyr som selges hvert år.
- Restriksjoner på salg av hjortevilt fra kompetente jegere.
- Restriksjoner på duodji, for eksempel krav til at det foreligger negativt prøvesvar før produktene kan tas inn i produksjon av duodji. Mange bruker skinn, horn, sener til utarbeidelse av samisk håndverk. Også mange som syr klær til seg selv. Spesielt skaller bør det være restriksjoner på.
- Forbud mot å hente lav i sonen.
- Dersom det er arealer i Sverige eller Finland kan være smittet, bør det være restriksjoner på å hente lav derfra.
- Høsting av sennagress er vanlig i en del områder. Gresset høstes, tørkes og brukes inni skaller på vinteren for å holde beina tørre. Høstingen foregår innenfor reinbeiteområdene. Vi er usikre på om det er nødvendig å regulere denne aktiviteten.

10 Viktige samarbeidspartnere i Norge

Godt samarbeid med andre etater, myndigheter og næring er viktig for å få til en god håndtering av skrantesjuka på tamrein. Følgende aktører bør involveres:

- Fylkesmennene
- Aktuelle reinbeitedistrikter
- Sametinget
- Tamreinslakterier
- NRL
- Andre viktige aktører i tamreinnæringa
- Landbruksdirektoratet
- Reindrifststyret
- Reinpolitiet/utmarkspolitiet
- Kommunene
- SVL-N (sámiid valáštallan lihttu- Norgga/ samisk idrettsforbund- Norge)
- Samisk høyskole
- Duodjiinstituttet
- Samisk vidregående skole og reindriftsskole
- Helsevesenet, SANKS (samisk nasjonal kompetansetjeneste – psykisk helsevern og rus)
- Miljødirektoratet og SNO
- VI
- NINA
- Norges Jeger- og Fiskerforbund, lokale jegerforeninger
- Bondelaget?

Rapporten «Gjennomgang av kriseberedskapen i reindriften» har noen betraktninger om låste beiter. Disse kan være relevante også dersom noen tamreinbeiter må legges brakk på grunn av skrantesjuka.

I denne rapporten står det at det er fylkesmennene som har det formelle ansvaret for beredskapsarbeidet. Målet er at de implementerer reindriftnæringen i sine beredskapsplaner. Arbeidsgruppa bak rapporten ser et stort behov for en faglig sammensatt samordningsenhet, og foreslår at det så snart som mulig etableres et beredskapsutvalg i hvert av reinbeiteområdene.

Dette arbeidet bør koordineres med arbeidet med arbeidet som må gjøres i forbindelse med beredskapsplan for skrantesjuka.

11 Grenseoverskridende virksomhet – nødvendig samarbeid over grensa

Reindriftnæringen er en grenseoverskridende virksomhet. Det er en lang grense mot Sverige fra Hedmark til Troms. Mange av de svenske samebyene grenser mot Norge. Det er svært lite av denne strekningen som har grensegjerder som fungerer.

Som oftest er det vanskelig å avgrense de norske flokkene fra de svenske. Der det er mulig å lage grenser i Norge, er det ikke nødvendigvis like naturlige barrierer i Sverige, og det kan være en utfordring for effekten av eventuelle barrierer/soner som etableres i Norge. Det er derfor svært viktig å få på plass et samarbeid om mulige soner med svensk reindriftsforvaltning og Jordbruksverket.

I Sverige er det Sametinget som har ansvar for reindriftsforvaltningen unntatt i saker som omhandler areal. Disse blir ivaretatt av Länsstyrelsen. Det finnes to organisasjoner for reindriftsutøvere i Sverige: Svenska Samernas Riksförbund / Sámiid Riikkasearvi, som organiserer både samebyer og sameforeninger og Renägarförbundet / Boazoeaiggadiid oktavuohhta, som er en rein næringsorganisasjon.

Jordbruksverket og Distriktsveterinärarna vil også være en naturlig samarbeidspartner i Sverige.

Ved en eventuell påvisning av klassisk skrantesjuka er samarbeid med Sverige essensielt. Dette gjelder både sentralt og regionalt, og det gjelder både forvaltning og reindriften selv.

I Finland er alle reinbeitedistrikt tilslutta Bálgošiid Ovtastupmi / Paliskuntain yhdistys, som er statlig finansiert og har ansvar for forvaltning av reindriften. Vi har ikke funnet ut hvilken organisasjon dette er, eller hvilken funksjon de har. Evira og Regionförvaltningsverket er også viktige samarbeidspartnere i Finland. Vi kan også regne med at det finske Sametinget vil involvere seg.

Mattilsynet har sammen med bl.a. Fylkesmennene i Nordland og Trøndelag samt Länsstyrelsen i Jämtland og Vesterbotten deltatt i et prosjekt om grenseoverskridende samarbeid ved kjernefysiske hendelser (GSK) i 2014 til 2016. Dette prosjektet var spesielt rettet mot en hendelse som involverer et urfolk på begge sider av grensen. Ved et eventuelt sjukdomsutbrudd er det viktig å bruke erfaringer som en har tilegnet seg gjennom slike prosjekter.

12 Slakting og eksport i fylker eller soner med skrantesjuka

I bekjempelsen av klassisk skrantesjuka på Nordfjella, har man tillatt at dyr kan gå til folkemat dersom skrotten er testet negativ.

Ved bekjempelse med utslakting, vil det komme mange slakt samtidig og det kan sette kjølekapasiteten på prøve. I Karasjok og Kautokeino er det store lagre for frysing av kjøtt. Det kan også bli utfordringer med lagerkapasitet dersom strategien er å redusere reintallet uten å slakte ut alt. Dette forutsetter at næringa gjennomfører reduksjonen i reintall. Pålegg om reduksjon i antall rein av andre årsaker har ført til enkelte konflikter i Finnmark. En del reieiere har tradisjonelt forsøkt å beholde så mange rein som mulig gjennom kriser, da det normalt har betydd at de har flere rein og er bedre stilt når krisa er over. Etter at bruksreglene kom er det distriktet selv som skal bestemme hvor mange dyr de kan ha basert på beitemene de har tilgjengelig. Bruksreglene blir godkjent i styret. En strategi med størst mulig reintall gjennom en krise passer dårlig med bekjempelse av skrantesjuka.

Ved slakting av tamrein i en restriksjonssone, må alle slakteskrotter testes, både hjerne- og lymfevev. Skrotter og biprodukter som tester negativt bør kunne selges på det norske markedet.

Det må etableres gode rutiner på slakterier i restriksjonssonene, for å ivareta mattryggheten dersom det påvises skrantesjuka på en slakteskrott. Hvilke tiltak som er fornuftige har vi ikke gått nærmere inn på her, men det kan være naturlig å se til tiltak som har vært brukt på storfe og småfe i forbindelse med håndtering av TSE på disse artene (hygienetiltak, kassasjon av skrotten før og etter, håndtering av biprodukter/SRM-avfall), og man må vurdere hvilke slakterier som er hensiktsmessige å bruke.

Hvorvidt det er aktuelt å eksportere reinkjøtt fra restriksjonssoner til andre land, er i liten grad opp til Norge. EU vil selv avgjøre hva de vil tillate av import. Så vidt vi vet har EU enda ikke konkludert i saken, men de vurderer å forby salg av reinkjøtt fra fylker som har påvist skrantesjuka, uten å skille mellom klassisk og atypisk. For Finland vil det også bety forbud mot salg innenlands. Vi vet ikke om norske myndigheter vil velge å ta dette regelverket inn i norsk rett, slik at det heller ikke blir lov å selge norsk reinkjøtt fra fylker med skrantesjuka innenlands in Norge.

Det er liten tvil om at dersom EU-markedet faller bort, kan det ha store konsekvenser for næringa. Med innenlands restriksjoner i tillegg, kan det bli dramatisk. Men også uten disse restriksjonene, kan man risikere et betydelig fall i salg av reinkjøtt, fordi publikum kan oppleve at det er utrygt. Ved økt utslakting må vi også forvente at prisene synker.

Like viktig dersom tamrein ikke kan slaktes for salg, er at reintallet vil øke. Det vil føre til at smittepresset blir større. I tillegg vil belastningen på beitema bli større for hvert år, og vi vil se at dyr sulter på grunn av matmangel i enda større grad enn i dag.

Hvis tamrein ikke kan slaktes til konsum vil det fortsatt være mulig å avlive og destruere. Dette vil imidlertid kreve kompensasjoner.

13 Andre aktiviteter i områder med skrantesjuka

Turistrein

All turistrein og kjørerein i en restriksjonssone må kartlegges, slik at Mattilsynet vet hvor alle befinner seg. De vil ikke kunne forlate sonen. Det bør kartlegges hvor reinen har vært minst to år tilbake i tid.

Dersom det er besluttet utslakting, vil det også gjelde disse dyrene. I tilfeller der utslakting ikke er aktuelt, bør ikke dyrene brukes til å kjøre turister. Turister bør gis inngående informasjon om sjukdommen, og må bruke overtrekkstøy og sko dersom nær kontakt med dyrene tillates. Informasjon må utarbeides på flere språk.

Forsvaret

Dersom det påvises klassisk skrantesjuka på tamrein som beiter i militære skytefelt, vil det være viktig å etablere tett dialog med Forsvaret om deres og deres alliertes aktiviteter i området. Det vil neppe være mulig for Forsvaret å innstille sin aktivitet i skytefeltene, men Forsvaret bør oppfordres til å iverksette tiltak, for eksempel:

- Ha dedikerte kjøretøy som kun benyttes i skytefeltet.
- Grundig mekanisk vask av kjøretøy og utstyr før det flyttes ut av den smitta sonen. Desinfeksjon kan være vanskelig da kloring kan skade kjøretøyene.

Forsvaret kan ha aktivitet hvor som helst i hele landet, men aktiviteten er størst i skytefeltene (se vedlegg 14), og da særlig i følgende områder:

- Kirkenes – GSV
- Halkvarre (Porsanger) – GP
- Setermoen
- Mauken Blåtind (Målselv)
- Hjerkin (HV)
- Rena (HV)
- Hengsvann/Kongsberg

Fotturisme

Det har ikke blitt lagt restriksjoner på turisme i Nordfjella. Det vil sannsynligvis ikke være aktuelt å sette begrensninger for turisme i andre områder heller, men informasjon på turisthytter og andre arenaer som oppsøkes av turister er viktig, for å redusere risikoen for at de drar med seg smitte fra et område til et annet.

Jegere

Det er større risiko knyttet til storviltjegere enn til fotturister. Jegere må bli veiledet i håndtering av slakteavfall, vask av klær og sko og desinfeksjon av utstyr brukt til slakting (se saneringsplan og info fra Nordfjella).

Hundekjøring

Det er mange som driver med hundekjøring i områdene der det er tamrein, både med konkurransekjøring, som fritidsaktivitet og turistvirksomhet. Blant annet arrangeres to store konkurranser – Finnmarksløpet og Femundsløpet, i områder med tamrein.

Det vil sannsynligvis være lite aktuelt å forby hundekjøringsaktiviteter i sonen. Mattilsynet bør imidlertid gå i dialog med arrangørene av store konkurranser, for å sikre at arrangementene gjennomføres med minst mulig risiko. Det kan være aktuelt å legge løp utenfor mulige hotspots, vurdere krav til førets opprinnelse eller andre smittehygieniske tiltak, for eksempel håndtering av brukt halm.

Dersom hund kan fungere som vektor, kan man diskutere om det er aktuelt å regulere/begrense aktivitet i sperresonen, og i så fall om det skal begrenses til store hundeløp, og kanskje bare i barmarksperioden.

Det er sannsynligvis lite aktuelt å regulere fritidskjøring eller turistvirksomhet. Det kan være aktuelt å sette begrensninger i perioden med uttak av dyr, dersom det er besluttet reduksjon eller utslakting av flokk, da først og fremst for at arbeidet ikke skal bli hindret og for å redusere stresset på reinen.

Mattilsynet har ikke full oversikt over alle hundekjørere i landet, selv om vi tror oversikten vil bedre seg i løpet av 2018 i forbindelse med utehund-prosjektet. Terminliste for løp finner man på <http://www.hundekjoring.no/>. Virksomheter som driver med turisme finner man på

www.visitnorway.no. Det vil antakelig også være behov for lokalkunnskap for å få full oversikt.

14 Tiltak overfor andre dyr og hjortedyr i sonen

Hjortedyr har vært beskrevet tidligere i dokumentet.

Det er hjortevilt i hele området det drives tamreindrift. Grensene vi har foreslått for tamrein fungerer ikke nødvendigvis like godt for hjortevilt. Det vil være helt avgjørende at det også iverksettes tiltak overfor hjortevilt dersom det påvises klassisk skrantesjuka på tamrein. Uten tiltak overfor hjortevilt, vil tiltakene overfor tamreinen bli langt mindre effektive.

Bestandsreduksjon vil være det viktigste tiltaket uansett hvordan man velger å håndtere hendelsen forøvrig. Fôringsforbud er også vesentlig for å unngå at hjortedyrene samler seg og at det dannes hot spots. Rundballer til andre produksjonsdyr må gjerdes inn slik at de ikke tiltrekker seg ville hjortedyr.

Hvilke tiltak som er aktuelle overfor beitedyr i sonen, vil avhenge av hvilke konklusjoner VKM kommer med i sin rapport om tema, og hvordan man velger å løse det i Nordfjella. På kort sikt vil tiltakene i Nordfjella være førende også for andre soner. Dersom det går noen år, vil det kanskje fremkomme mer erfaring fra Nordfjella og forskning som kan støtte de valgene man tar.

15 Samisk kultur, urfolks rettigheter

Reindrift er en sentral bærer av samisk kultur, samisk identitet, samisk språk og opprettholdelse av samisk tradisjonskunnskap om naturen. Å legge til rette for en økonomisk, økologisk og kulturelt bærekraftig reindrift, er derfor avgjørende for at norske myndigheter skal oppfylle sine forpliktelser overfor den samiske befolkningen.

Gjennom den norske grunnloven og internasjonal folkerett er myndighetene pålagt en rekke forpliktelser som skal sikre urfolks rettigheter. Den samiske befolkningen har opparbeidet seg en historisk rett til å drive reindrift i Norge.

Urfolksrettighetene sikrer at samene skal få like muligheter som nordmenn til å dyrke sin kultur, opprettholde sin livsform og mulighet til å være et folk også i framtiden.

13. september 2007 vedtok FNs generalforsamling [FNs erklæring om urfolks rettigheter](#). Erklæringen omhandler rettighetene til selvbestemmelse, land og ressurser, konsultasjoner for fritt informert samtykke, kultur, kulturarv, tradisjonelle kunnskaper, språk, helse og utdanning. Erklæringen anerkjenner uttrykkelig urfolks rett til selvbestemmelse, herunder det samiske folkets rett til fritt å bestemme over egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling og egne naturressurser, samt retten til fritt å bestemme over sin politiske stilling.

[ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater av 1989 \(ILO 169\)](#) er et sentralt folkerettsinstrument i forhold til urfolksrettigheter. Konvensjonen

omhandler landrettigheter, arbeidsvilkår, yrkesopplæring, helse og utdanning. Konsultasjoner og deltakelse utgjør hjørnesteinen i konvensjonen.

Dette er også en grunn til at det er viktig at den samiske næringa selv er en aktiv del av utarbeidelsen av tiltak for å forebygge, begrense og bekjempe skrantesjuka på tamrein.

Mattilsynet må ta hensyn til de rettighetene samene har, når skrantesjuka på tamrein skal håndteres. Prosjektgruppa har ikke hatt tid til å se nærmere på det nå, men dette bør gjøres.

16 Atypisk skrantesjuka på tamrein

Vi har lagt til grunn at atypisk skrantesjuka er en ikke smittsom variant som oppstår spontant hos eldre enkeltindivider. Forvaltningen blir dermed mindre inngripende enn ved påvisning av klassisk skrantesjuka.

Vi skal de neste årene ha et overvåkningsprogram med uttak av prøver fra hjortedyr i hele landet. Vi må derfor regne med at vi kan komme til å påvise atypisk skrantesjuka et vilkårlig sted, gjerne i et område med tamrein, men ikke nødvendigvis på tamrein.

Aktuelle tiltak kan være:

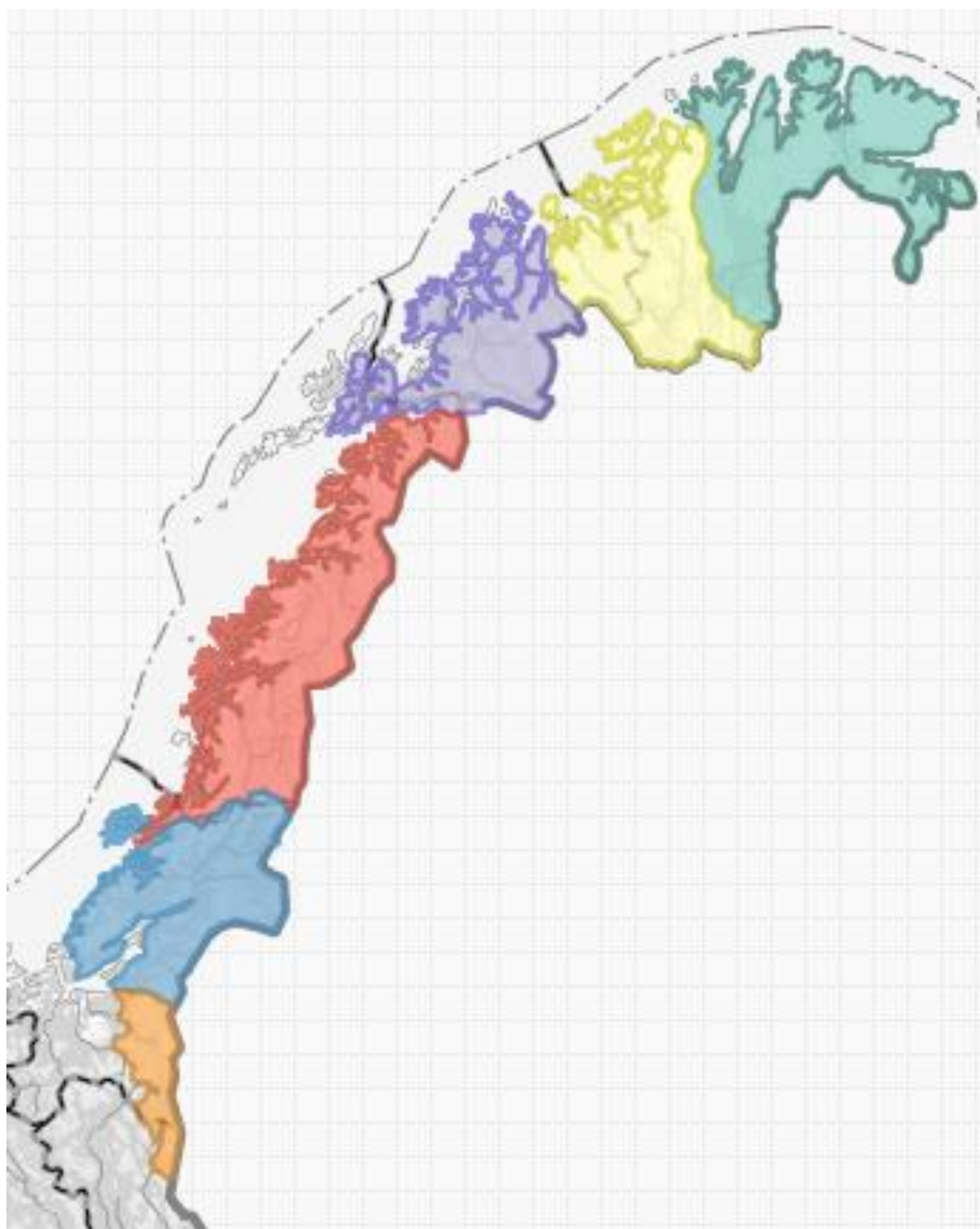
- Utvidet prøveuttak: I utgangspunktet tas alt fallvilt fra før, samt tamreinslakt >2 år. I tillegg bør man ta av tamreinslakt 1-2 år (nord), samt flere prøver fra normaljakta vilt i samarbeid med Miljødirektoratet.
- Det er ikke hensiktsmessig med økt uttak eller bestandsreduksjon som følge av påvisning av atypisk skrantesjuka, men reieiere bør oppfordres til å ta ut eldre dyr fra flokken.
- Det legges ikke begrensning på flytting av hjortedyr.
- Ingen begrensning på annen aktivitet i området.
- Kommunikasjonstiltak vil være viktig:
 - Ingen helsefare for andre dyr
 - Ikke helsefare for mennesker
 - Minne om varslingsplikt bl.a. pga. økt prøveuttak
 - EU sin håndtering – mulig forbud mot eksport av kjøtt fra hjortedyr fra fylket
 - Innenlands salg

Dersom fremtidig forskning skulle tilsi at atypisk skrantesjuka kan være smittsom, må aktuelle tiltak vurderes på nytt.

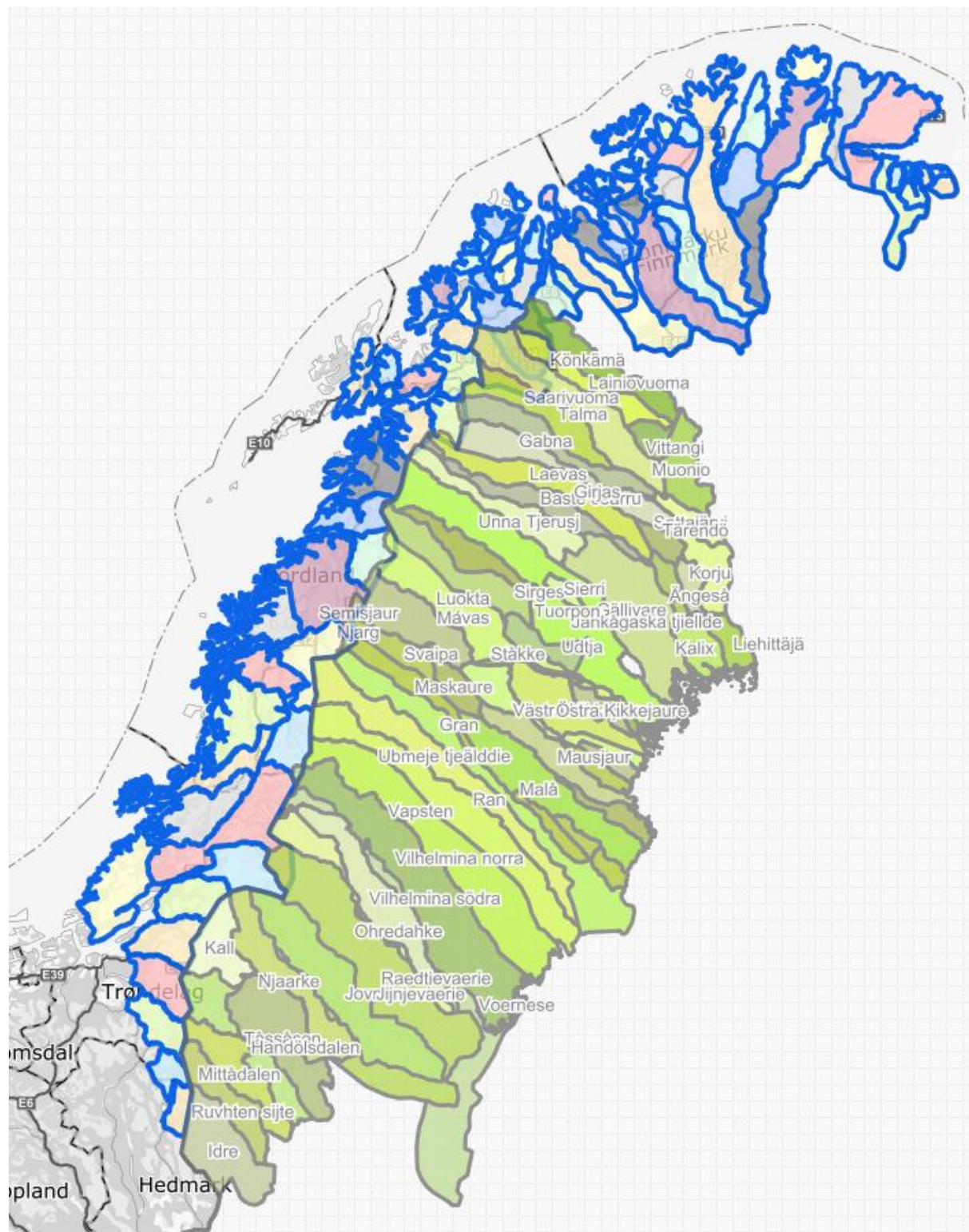
17 Vedlegg

Nibio sine kart (kilden) er det viktigste redskapet vårt for å få oversikt over reinbeiteområder, distrikter, trekkruter, gjerder og anlegg mm. Der det ikke er angitt annet, er kartene i vedleggene hentet derfra.

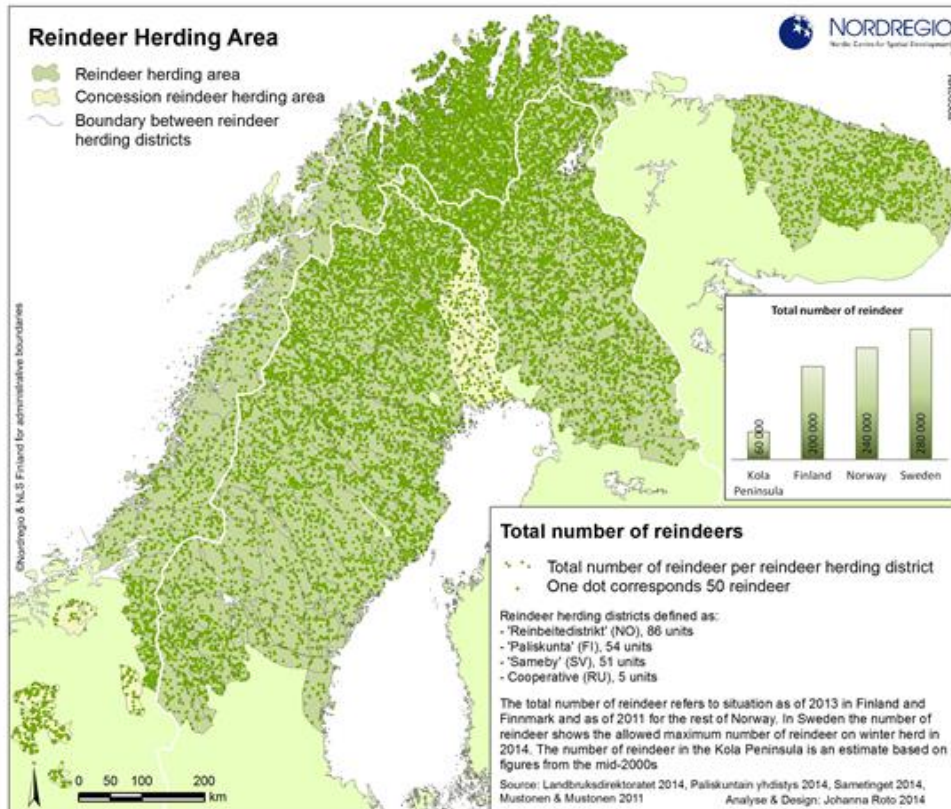
Vedlegg 1 Oversiktskart reinbeiteområdene i Norge

Vedlegg 2 Oversiktskart reindrift i Sverige

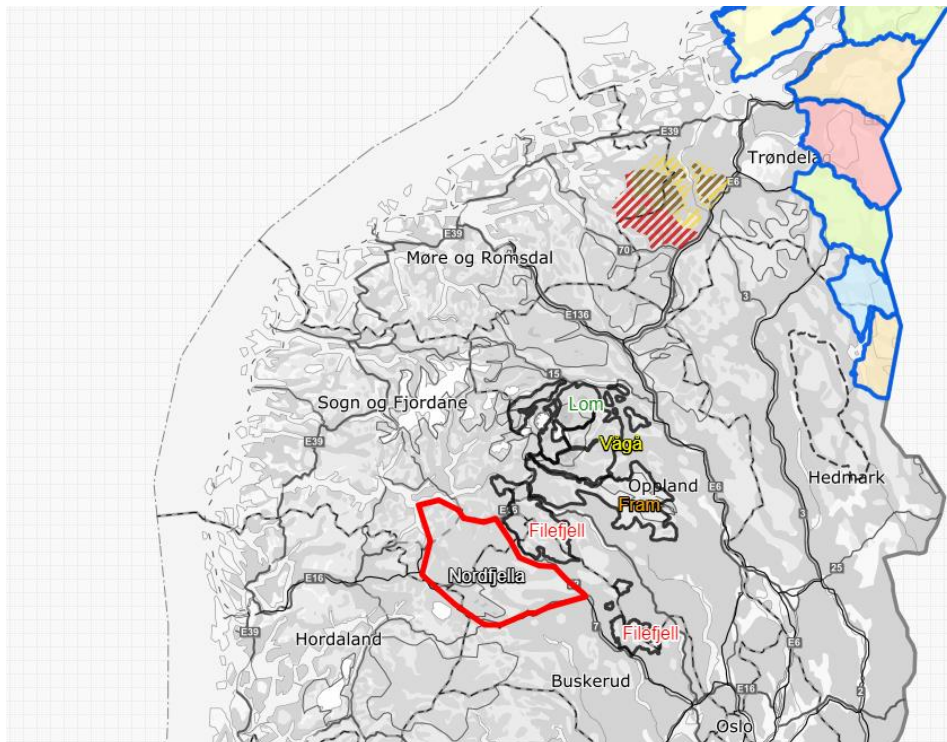

Vedlegg 3 Reindrift i Norden

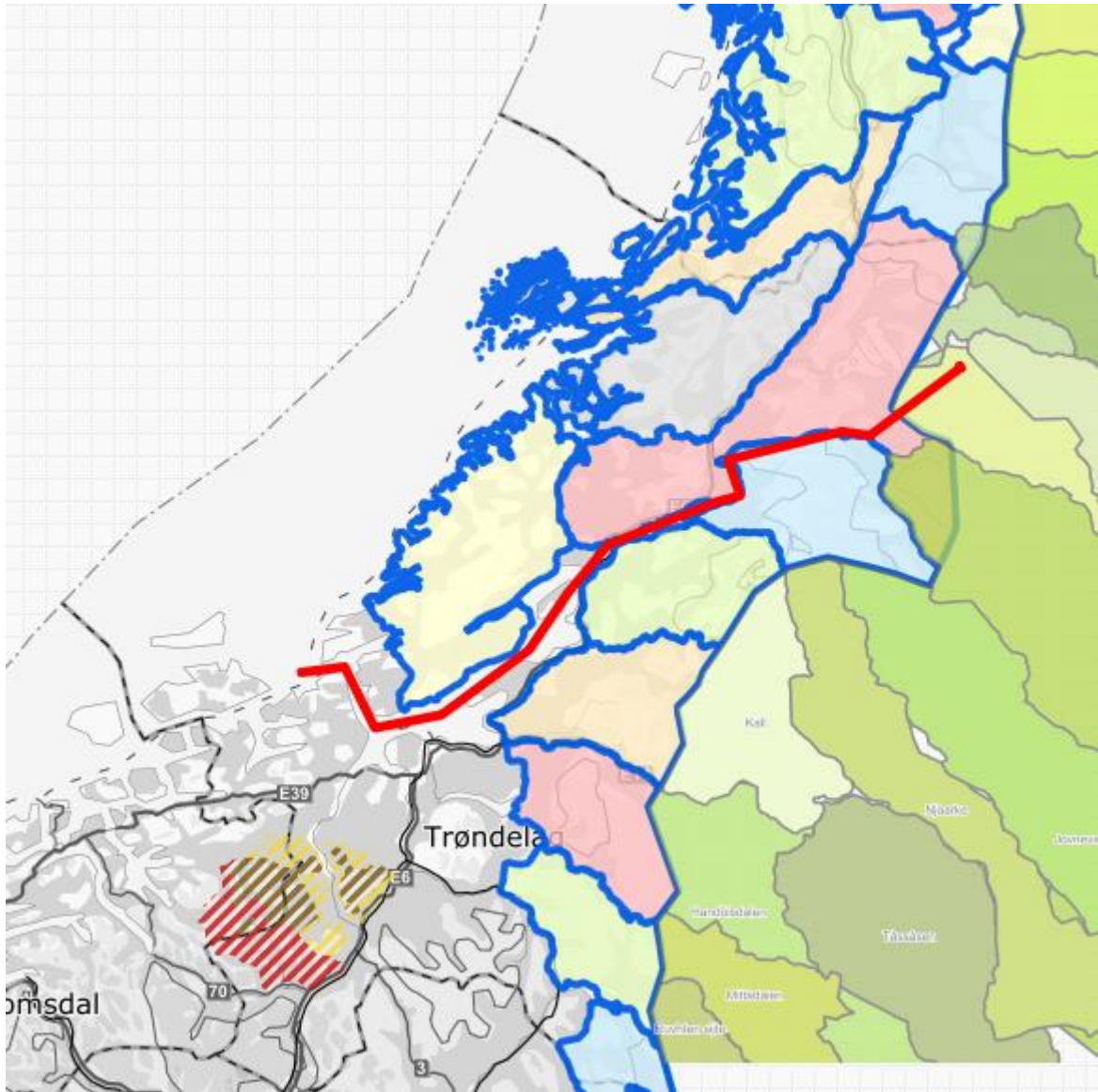

Kilde: nordregio.se

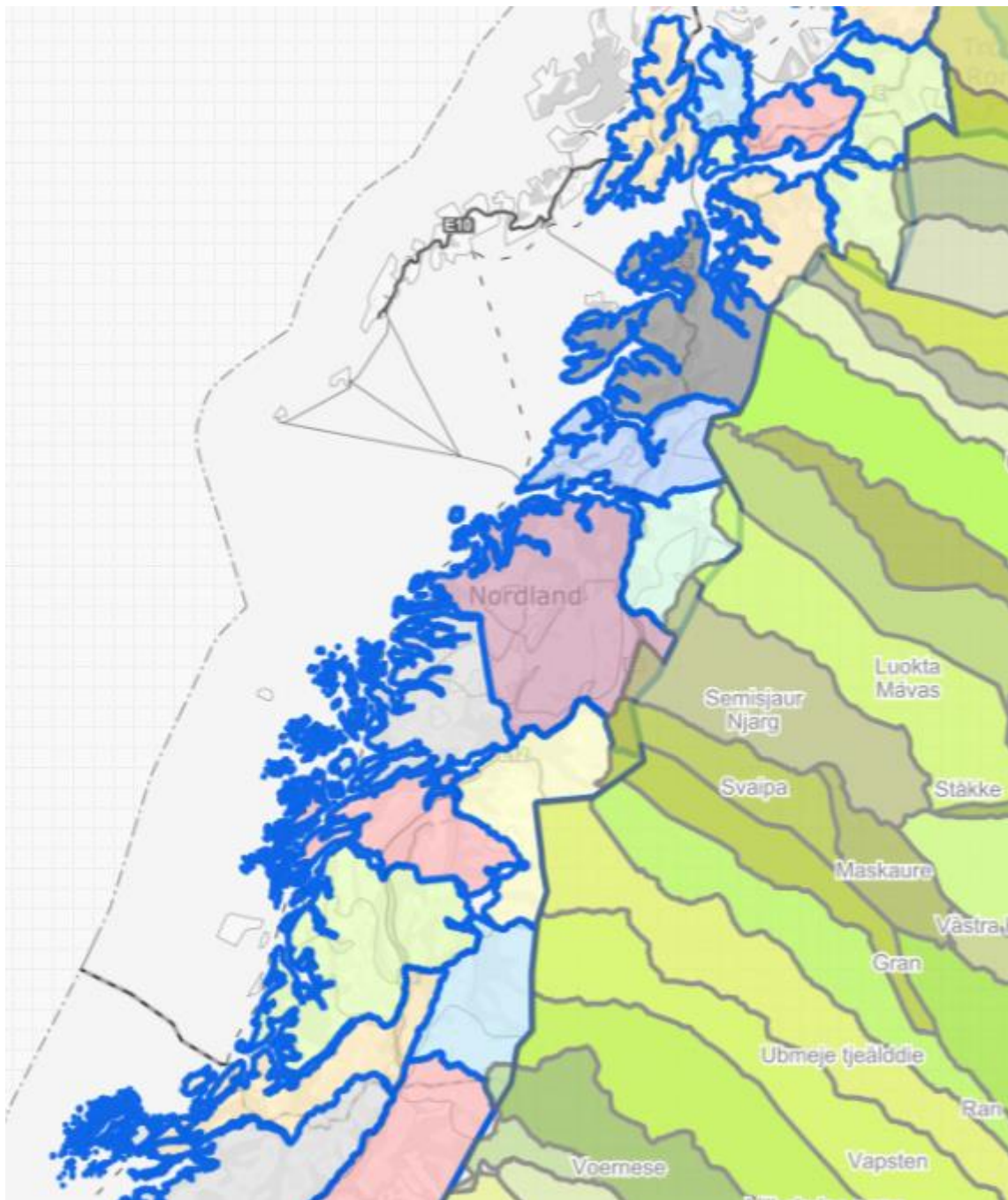
Vedlegg 4 Nordfjella, tamreinlag, Trollheimen, Rendal Renselskap og reinbeitedistrikter i Hedmark

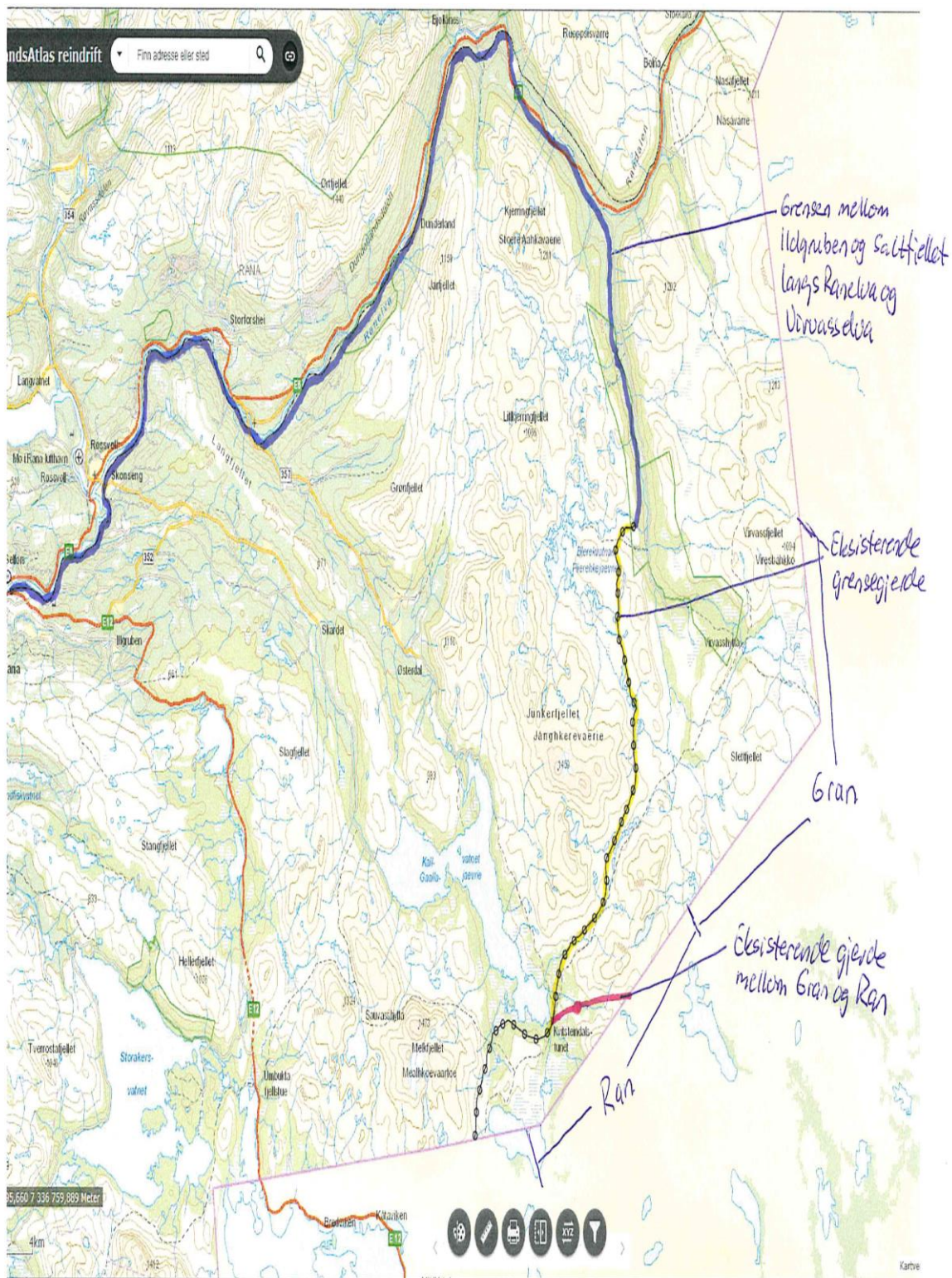
Vedlegg 5 Reinbeitedistrikter i Trøndelag, med CWD-grensa

Vedlegg 6 Reinbeitedistrikter i Nordland

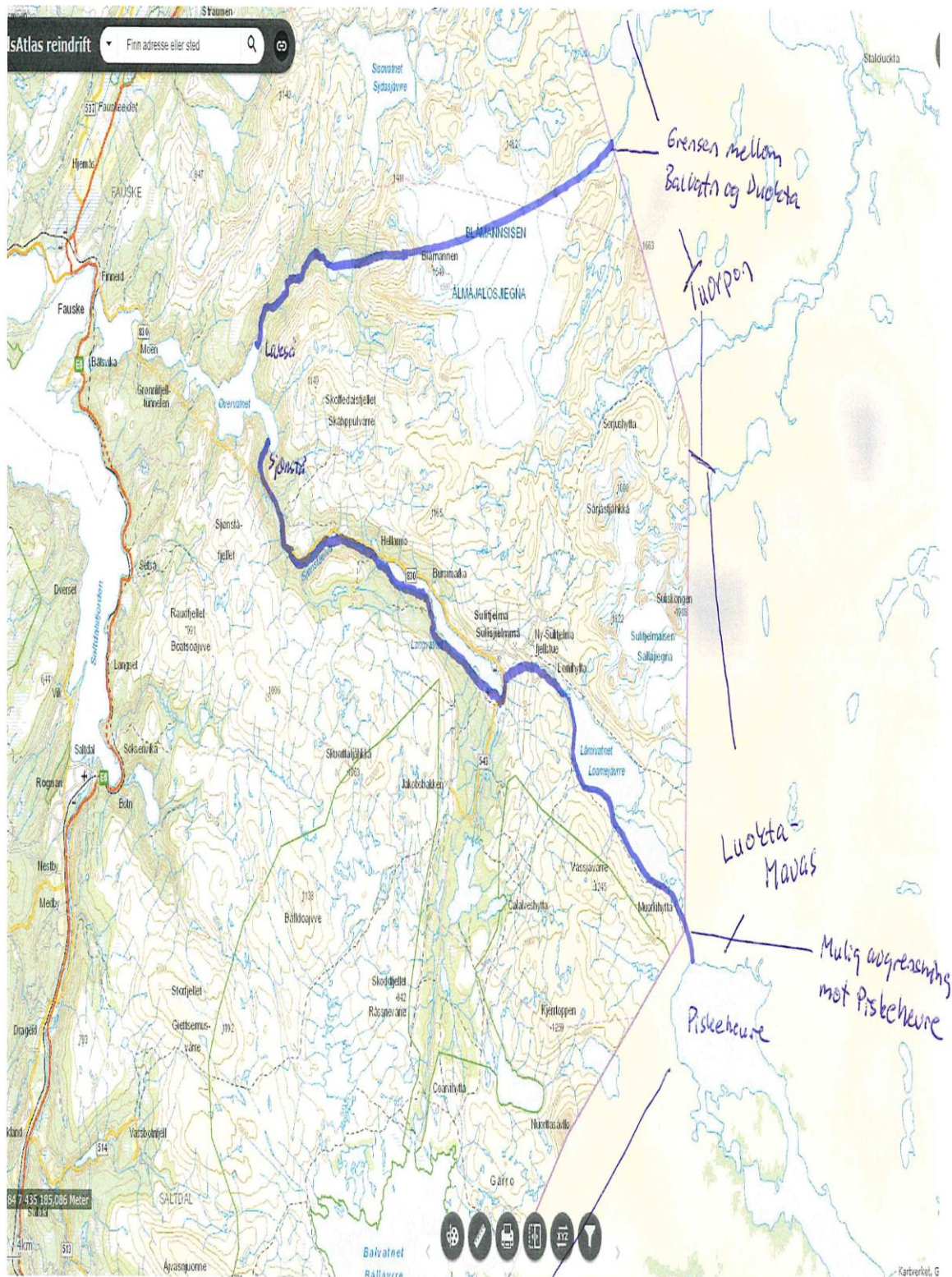

Vedlegg 7 Grense Ranfjorden, Nordland

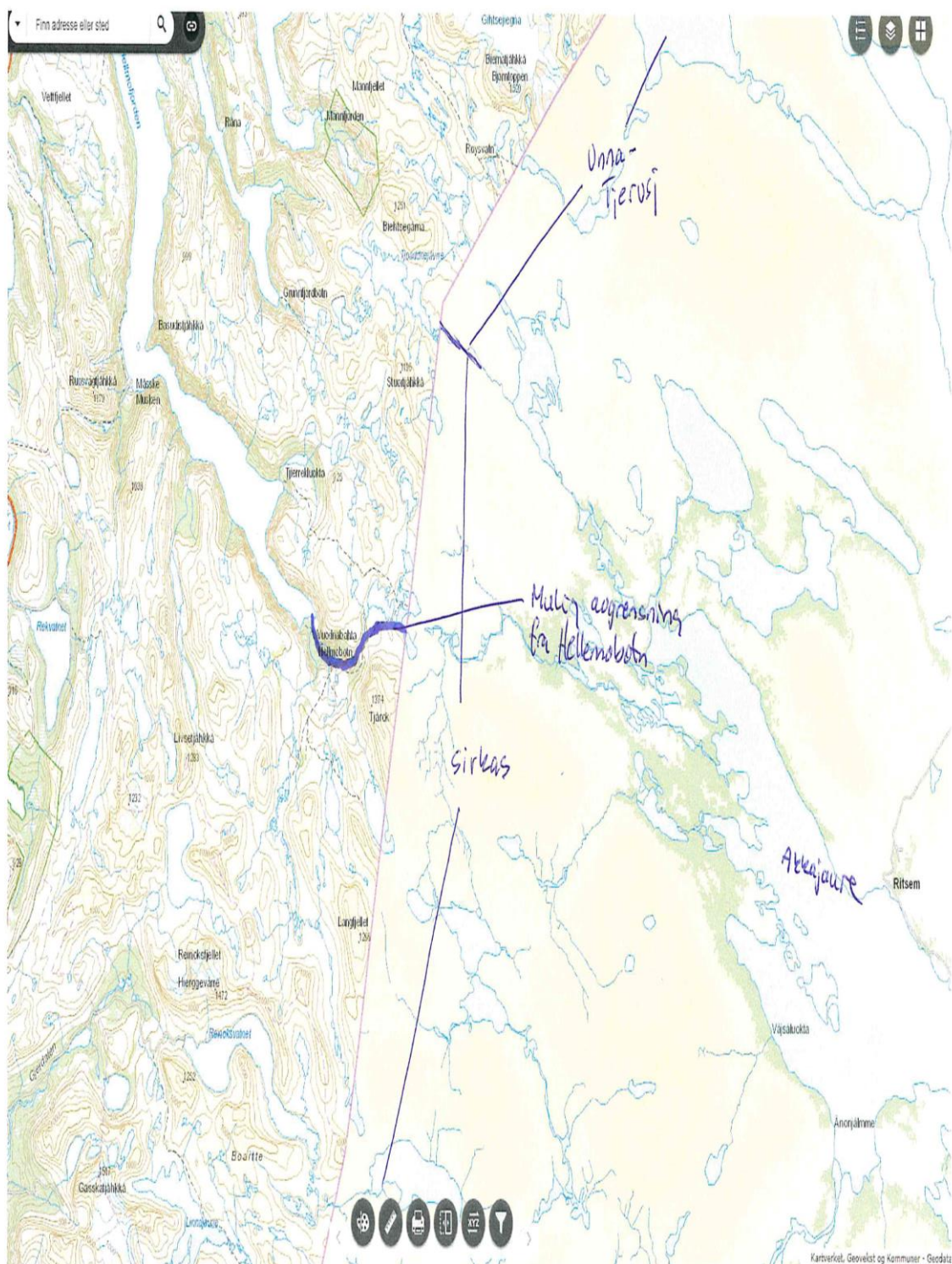
Kart fra Fylkesmannen i Nordland.

Vedlegg 8 Grense Balvatn, Nordland

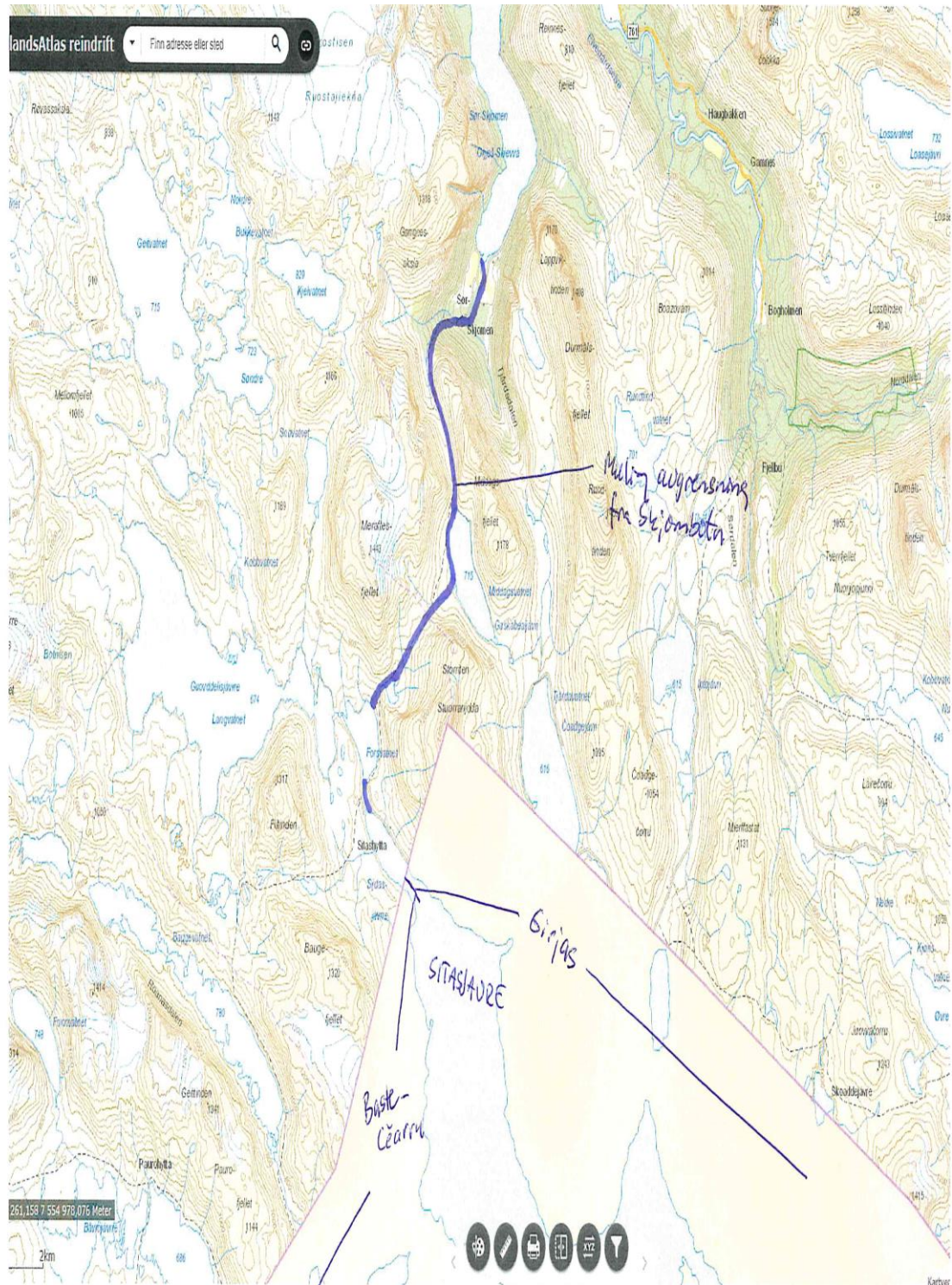
Kart fra Fylkesmannen i Nordland.

Vedlegg 9 Hellemfjorden, Nordland

Kart fra Fylkesmannen i Nordland.

Vedlegg 10 Skjomen, Nordland

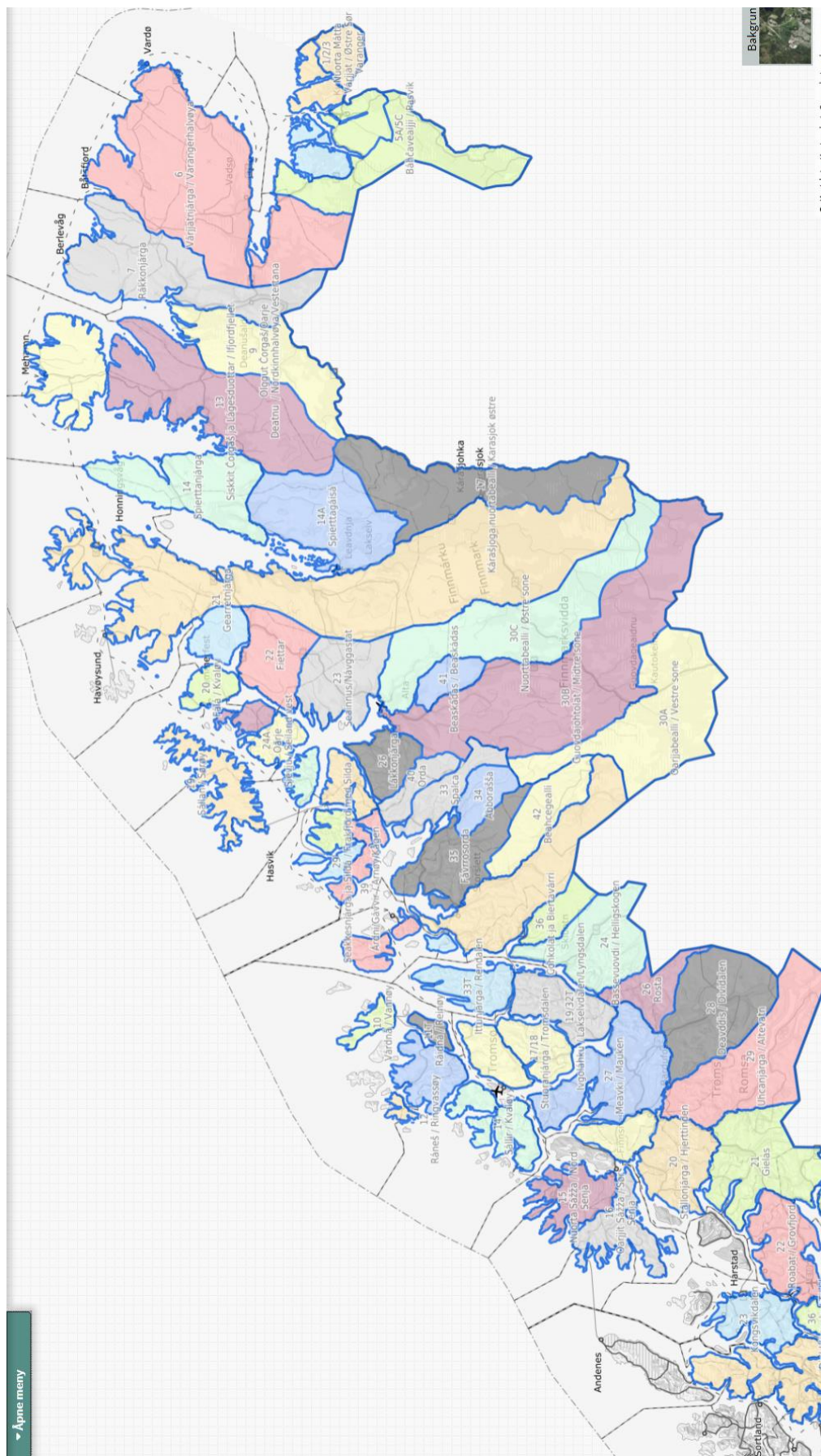
Kart fra Fylkesmannen i Nordland.

Vedlegg 11 Rombaksfjorden, på grensa mellom Nordland og Troms

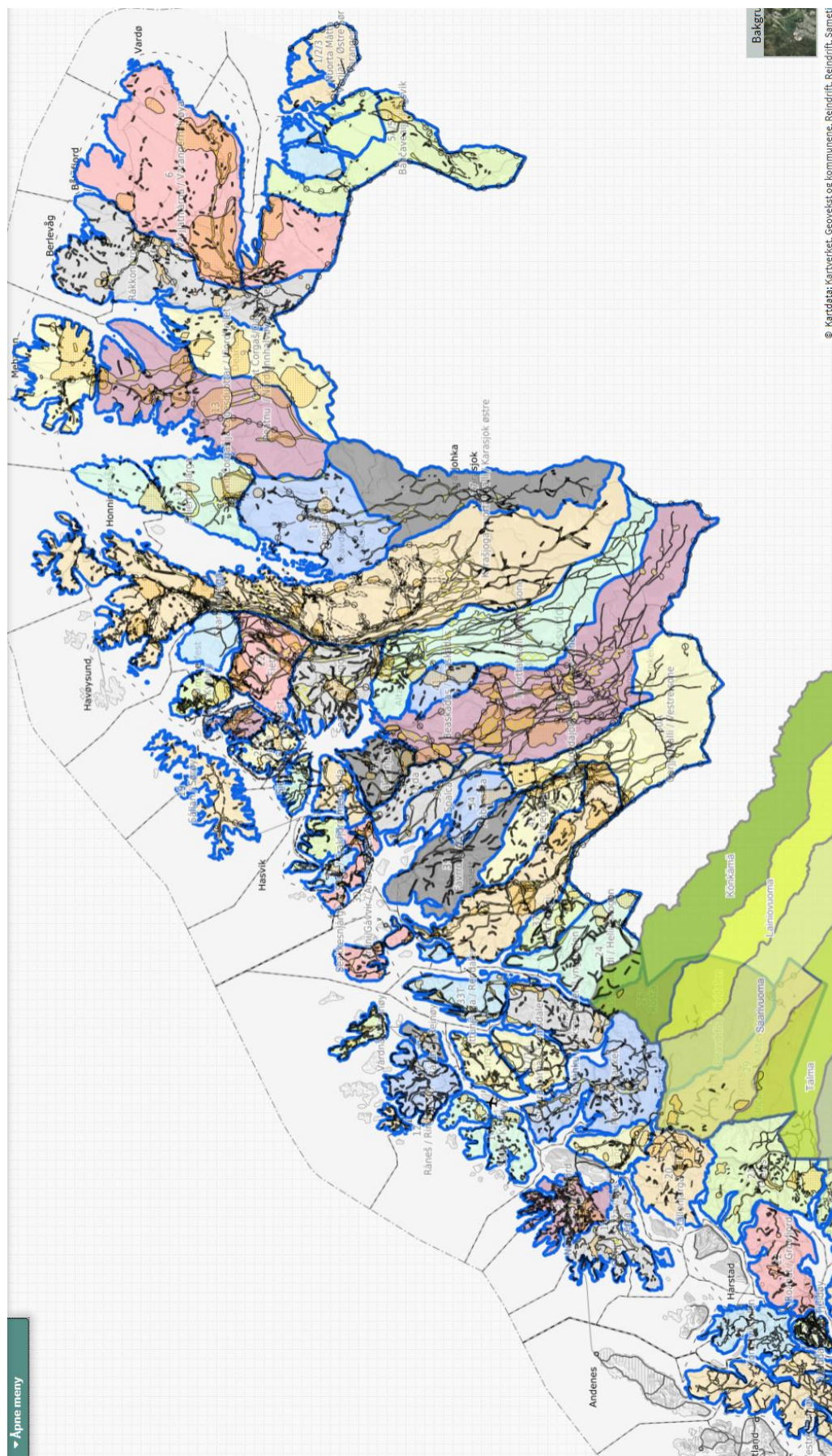
Kart fra Fylkesmannen i Nordland

Vedlegg 12 Oversikt over reinbeitedistrikter i Troms og Finnmark

© Kartdata: Kartverket, Geovekst og kommunen

Vedlegg 13 Flyttleier, sperregjerder og oppsamlingsområder i Troms og Finnmark

Vedlegg 14 Forsvarets øvings- og skytefelt

Kilde: Georange.